

INDHOLDSFORTEGNELSE

Mændenes Hjem – mellem kirke og velfærdsstat	2
Diakoni, privat velgørenhed og velfærdsstat	5
Fra fattighjælp til socialt arbejde	5
Relationen mellem offentligt og privat socialt arbejde.....	11
Diakoni og velfærdsstaten.....	13
Opsamling	14
Mændenes hjem indtil 1960.....	16
Missionen blandt hjemløse Mænd og Kirkelig Forening for Indre Mission	16
Et hjem for hjemløse.....	20
Opsamling	27
Mændenes Hjem fra 1960.....	29
Diakoni på Ll. Istedgade	29
Professionalisering af arbejdet.....	33
Bistandslovens betydning for Mændenes Hjem	35
Opsamling	39
Diakoni på Mændenes Hjem gennem 70 år	41
Diakonien rolle på Mændenes Hjem	41
Opsamling	45
Mændenes Hjem og velfærdsstaten	46
Den tidlige velfærdsstats rolle	46
Professionalisering og diakoni	49
Forholdet til velfærdsstaten og til institutionens kristne baggrund.....	51
Opsamling	55
Opsummering	58
Kildefortegnelse og litteratur	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.

Mændenes Hjem – mellem kirke og velfærdsstat

”Men på denne dag – vort arbejdes årsfest – føler vi, at vi har lov til at sige, at disse ord også har bud til den danske kirke, og hele menigheden i Danmark, thi det er mænd fra det ganske land, vi får lagt foran vor dør, mænd som har behov for en kristen og kærlig hjælp, thi disse mænd har behov for mere end retfærdighed, mere end social forsorg, de har brug for kristen barmhjertighed, og hvor skulle de møde den, hvis ikke fra Guds menighed, fra mennesker der drives i Guds ånd.”

På denne måde afsluttede provst Pontoppidan, bestyrelsesformand for Missionen blandt hjemløse Mænd, sin festprædiken fra Eliaskirkens prædikestol ved Missionen blandt hjemløse Mænds 71. årsfest den 25. oktober 1964. Han prædikede for medarbejdere, hjemløse, politikere, økonomiske støtter og andre, der interesserede sig for arbejdet på Mændenes Hjem, herberg for hjemløse på Vesterbro og i Missionen blandt hjemløse, organisationen bag Mændenes Hjem.

Mændenes Hjem blev oprettet i 1910 af Missionen blandt hjemløse Mænd i København, der var en af de første organisationer som arbejdede for at bedre hjemløses vilkår. Dette arbejde foregik på et kristent grundlag, og var støttet af en fortrinsvis indre missionskreds, den menighed Pontoppidan henviste til. Støtten var moralsk, praktisk og i høj grad også økonomisk. I Mændenes Hjems første 50 år blev institutionen således udelukkende drevet for frivillige økonomiske bidrag. En af årsagerne til støttekredsens engagement i institutionens virke var dens diakonale karakter, der på sin side blev forstærket af den nære tilknytning til et kristent miljø.

Igennem Mændenes Hjems første 50 år var berøringsfladen til den betydeligt ekspanderende offentlige sociale sektor begrænset. Dette ændrede sig i 1960, da Mændenes Hjem begyndte at modtage økonomisk tilskud fra Socialministeriet og i 1976 indgik en egentlig driftsoverenskomst med Københavns Kommune. Den offentlige økonomiske støtte medførte ikke blot en større sikkerhed for arbejdet, men også, at

Mændenes Hjem mistede sin status som privat institution, og blev selvejende. Dette betød, at Københavns Kommune finansierede den fremtidige drift og ligeledes kontrollerede, at institutionen overholdt de forpligtelser, som Bistandsloven fra samme år opstillede for herberger. Mændenes Hjem blev dermed en slags hybridinstitution, ikke helt offentlig og ikke helt privat. Denne nye rolle blev problematiseret af en del af miljøet omkring Mændenes Hjem, idet de frygtede at arbejdets kristne grundlag var i fare. Generelt betragtede de fleste venner af arbejdet på Mændenes Hjem samarbejdet med det offentlige som et gode for den offentlige sociale sektor, mens det omvendt ikke ubetinget blev vurderet som andet end en økonomisk fordel for Mændenes Hjem.

Problematiseringen af den nære økonomiske relation mellem den offentlige og den private sociale sektor var ikke enestående for folkene bag Mændenes Hjem. Også i dag stilles der spørgsmål ved velfærdsstatens samarbejde med diakonale institutioner og organisationer. Et eksempel herpå kom til udtryk i Dagbladet Information i december 2006. Her beskrev to journaliststuderende de problemer der kunne opstå i forbindelse med, at den offentlige sociale sektor lod kristent baserede velgørende organisationer og institutioner udføre socialt arbejde, og fungere som serviceudbydere for det offentlige. Dels i forhold til de diakonale udbyderes egenart og selvstændighed der kunne blive truet hvis samarbejdet blev for tæt. Dels med hensyn til, at diakonalt arbejde udføres med udgangspunkt i nogle værdier, ikke alle i samfundet deler. Til tider endda temmelig kontroversielle værdier i forhold til eksempelvis livets oprindelse eller holdninger til seksuel aktivitet. Dermed kunne der, ifølge de to studerende, være etiske problemer i at lade kristen velgørenhed varetage opgaver for den offentlige sociale sektor.

Samspillet mellem det offentlige sociale system og privat kristent funderet arbejde er kun sporadisk behandlet af fx forskere og medier, og i tilfældet Mændenes Hjem er det de færreste, der kender til institutionens kirkelige baggrund. Denne del af velfærdssamfundets historie har ikke fået nogen central plads i den folkelige erindring. Baggrunden herfor er sandsynligvis, at frivilligt socialt arbejde gennem mange år har stået i skyggen af det velfærdsstatslige arbejde, og først fra slutningen af 1980'erne er blevet genstand for historisk og samfundsfaglig forskning. Indenfor det frivillige arbejde, som er den mere moderne betegnelse for eksempelvis velgørende, filantropisk eller

diakonalt arbejde, er det især den politiske eller den borgerlige velgørenhed der er blevet belyst. Det søger Mændenes Hjem at råde bod på med denne udgivelse i anledning af institutionens 100 års jubilæum.

Diakoni, privat velgørenhed og velfærdsstaten

Som baggrund for den følgende analyse af Mændenes Hjem historie opridses i dette kapitel forholdet mellem privat velgørenhed og velfærdsstaten med diakonalt arbejde i fokus.

Udviklingen i forholdet mellem den private og den offentlige fattigforsorg, senere den sociale sektor, har fulgt flere spor, hvoraf to er relevante her: inkorporering og integration. Førstnævnte indebærer, at organisationerne tidligt blev inkorporeret i den offentlige fattigforsorg, hvilket var tilfældet for eksempelvis arbejderbevægelsens selvhjælpskasser, hvis funktion blev overtaget af velfærdsstaten. Andre organisationer blev integreret i det offentliges udbud, men forblev selvejende, de blev serviceudbydere for det offentlige. Herunder Blå Kors der stadig driver afvænningshjem for alkoholikere, fuldt finansieret af velfærdsstaten. For at kunne belyse inkorporerings- og integreringstendenserne i Mændenes Hjem tilfælde, inddrages de socialpolitiske reformer i analysen af samspillet mellem institutionen og den offentlige sociale sektor. Det vil især sige Steinckes Socialreform af 1933, den universalistiske folkepensions indførelse i 1956 og ikke mindst Bistandsloven af 1976.

Kontakten mellem diakonale og offentlige aktører var præget af gensidig skepsis, der dog ikke stod i vejen for et stadig tættere samspil, oftest af økonomisk art, der ledte til øget gensidig anerkendelse. Dette var også tilfældet for Mændenes Hjem. Dog indledtes samarbejdet mellem herberget og den offentlige sociale sektor først langt senere end det var tilfældet for størstedelen af de øvrige private institutioner og organisationer.

Fra fattighjælp til socialt arbejde

Fra slutningen af 1800-tallet var det private velgørende arbejde en afgørende faktor i fattigforsørgelsen på trods af, at fattighjælp i 1849 blev en grundlovssikret ret for dem der ikke kunne ernære sig og sine. Med Grundlovens indførelse blev understøttelsen af samfundets fattige en pligt for det offentlige, der påtog sig et langt større ansvar end tidligere. Ansvarret udmøntede sig i et tvetydigt forhold, der både indebar hjælp til trængende og opdragelse af og kontrol over selv samme personer. Hjælpen skulle primært sikre at modtagerne opretholdt livet, og igennem opdragelse til selvhjælp skulle de løftes ud af den offentlige forsørgelse og ind i selvforsørgelse. Dermed skabte

fattigforsorgen en mulighed for at personer uden indtægt kunne forsørges, men forsørgelsen skulle helst være midlertidig. I dag ville vi sige at modtagerne, klienterne ikke skulle fastholdes i 'forsørgelsessystemet'.

Midlerne hertil var fattighjælpsvirkninger, der blandt andet omfattede en række bestemmelser om at fattighjælpsmodtagere skulle søge tilladelse til at indgå ægteskab, at de mistede deres stemmeret og lignende sanktioner. Sidstnævnte gjaldt naturligvis kun for dem der i forvejen havde stemmeret, altså alle selvstændige og frie mænd, og ikke de fem F'er: Fruentimmere, Folkehold (tyende), Fjølser, Forbrydere og altså også Fattighjælpsmodtagere. Disse grupper var ikke at betragte som selvstændige, men var underlagt andres myndighed og kunne ikke frit disponere over deres liv. Fattighjælpsmodtagelse havde dermed en deklasserende virkning for de fattige.

Baggrunden for fattighjælpsvirkningerne var de grundlæggende værdier i socialpolitikken, der dikterede hjælp til selvhjælp, sparsommelighed hos de laveste i samfundet, og at befolkningen skulle lære at stå på egne ben. Derfor måtte fattigforsorgens hjælp nødvendigvis være så utiltalende, at de fattige hellere ville klare sig selv. De der ikke kunne det, og heller ikke ønskede at modtage fattighjælp, søgte hjælp hos velgørende foreninger, institutioner og organisationer, der på frivillig basis og med det offentliges velsignelse, dels søgte at forebygge armod, dels søgte at ophjælpe den fattigste del af befolkningen. Den private organiserede velgørenhed var domineret af især kristne organisationer og bevægelser, borgerlig filantropi og med socialismens fremkomst i starten af 1900-tallet, også arbejdersammenslutninger. Velgørenheden begrænsede sig især til storbyerne, og var en afgørende faktor i fattigforsørgelsen i især 1860-1870'erne, hvor en stor del af velgørerne betragtede de mange foreningers og organisationers arbejde som en samlet bevægelse under betegnelsen filantropi.

En stor del af den filantropiske indsats var diakonal, og især Indre Mission i København gjorde en stor indsats for at lette livet for samfundets svageste, udover det rent missionerende arbejde. En del af baggrunden herfor var Kærlighedens Gerninger, der i 1876 blev karakteriseret i en foredragsrække holdt af præst ved Diakonissestiftelsen Harald Stein.

Kærlighedens Gerninger var kristent velgørende arbejde der rettede sig mod børn, unge, fattige, syge og faldne syndere. Sidstnævnte gruppe omfattede blandt andre drikfældige eller usædelige personer, eksempelvis faldne kvinder eller hjemløse. Steins foredrag og den senere bogudgivelse heraf, fik stor indflydelse på Indre Missions arbejde i København, hvor missionering gennem velgørende gerninger vandt frem til fordel for ren ordmission. Dette var i starten ikke velset blandt de indre missionske kredse på landet, men som Mændenes Hjem historie viser, begyndte landmissionen dog efterhånden at støtte det diakonale arbejde.

Da Missionen blandt hjemløse Mænd, under navnet Faldne Mænds Redning, blev oprettet i 1883, blev organisationens arbejde del af den øvrige kristne velgørelse i København. Herunder det indre missionske arbejde, som organisationen formelt blev tilknyttet i 1898. I lighed med Steins beskrivelse af Kærlighedens Gerninger var grundtanken blandt de første medarbejdere på Mændenes Hjem, at skulle de hjemløse mænd hjælpes i deres sørgelige jordiske liv, måtte de have del i Guds kærlighed. Dette ville hjælpe dem til at (gen)finde deres tro på Gud og Jesus, der kunne føre dem til en bedre livsførelse og evig frelse.

Frem mod århundredeskiftet blev især to grupper trukket ud af fattigforsorgens sociale lovgivning: ældre over 60 år og vanføre. De kunne modtage hjælp uden at blive omfattet af fattighjælpsvirkningerne, fordi de i forhold til lovgivningen blev betragtet som 'værdigt trængende', der var uden skyld i deres sørgelige situation. Også andre grupper af fattige blev betragtet som værdigt trængende: de arbejdsomme og nøjsomme mænd og kvinder der var ofre for de økonomiske konjunkturændringer i samtiden. I grel modsætning hertil stod de drikfældige, upålidelige og dovne fattige, der blev anset for selv at være skyld i deres fattigdom og derfor var uværdigt trængende. De skulle være henvist til den offentlige hjælp og opdrages til arbejdsomhed gennem fattighjælpsvirkningerne. Ikke kun den offentlige fattigforsorg opererede med denne opdeling. Også dele af den private velgørelse skelnede mellem de værdigt og uværdigt trængende, og henviste de uværdigt trængende til den offentlige fattigforsorg. Opdelingen var funderet i samtidens sociale problemer og havde ikke en teologisk begrundelse. Blandt andet derfor var det for kredsen bag Mændenes Hjem ikke meningsfuldt at

foretage denne skelnen. Dertil var en stor del af arbejdets målgruppe, de hjemløse mænd, drikfældige, havde været kriminelle eller kunne på anden vis betegnes som uværdige.

Opdelingen af de fattige i værdigt og uværdigt trængende, blev ført videre i den socialdemokratiske socialminister Karl Kristian Steinckes socialreform af 1933. Som tidligere jurist ved Frederiksberg Kommune kendte Steincke alt til fattiglovgivningens mange besværligheder. Generne bestod blandt andet i, at den sociale lovgivning gennem årene var blevet suppleret med en lang række love og tillægslove, der blev administreret af et utal af lokale myndigheder, såsom hjælpe-kasser og værgeråd, hver med deres holdninger til – og syn på de trængende. Socialreformen systematiserede den sociale lovgivning omkring socialforsikring og forsørgelse og gjorde op med størstedelen af fattigvirkningerne, som Steincke anså for fornuftstridige:

”Den der kom på Fattigvæsenet, mistede sine ’borgerlige Rettigheder’; var underkastet Fattigvæsenets Tilsyn, havde ikke Ret til at gifte sig og kunde risikere at blive ’hjemsendt’ til en ’Forsørgelseskommune’ som han måske ikke havde anden Forbindelse med, end at hans Bedstemoder havde opholdt sig der på Timaanedersdagen, før hans Moder blev født.”

Med reformen søgte Steincke og med ham Socialdemokratiet at forenkle og humanisere den sociale lovgivning. Som følge heraf, begyndte det offentlige fattigvæsen i højere grad at tage sig af den brede befolkning og dennes behov, ligesom forebyggelse blev et centralt element i forsørgsarbejdet. Socialreformen var et vendepunkt for, hvorledes den offentlige fattigforsørg forholdt sig til samarbejdet med den private velgørelse, idet et af de væsentlige aspekter i reformen var, at det væsentligste forsørgsarbejde skulle udføres af staten eller kommunerne. Dette betød at en stor del af den private velgørelse, der indtil da havde fungeret som et nødvendigt alternativ til den mangelfulde offentlige forsørg, blev indføjet i den sociale lovgivning. Dette viste sig dels helt konkret, idet eksempelvis arbejderbevægelsens forsikringskasser blev del af sociallovgivningen, og dermed kom til at spille en væsentlig rolle som del af en almen velfærdsstatslig

folkeforsikring. Derudover bar reformen tydelige præg af inspiration fra den især borgerlige og diakonale velgørenhed og dens forebyggende arbejde blandt fattige.

Socialreformen fik begrænset betydning for Mændenes Hjem og de øvrige aktører på hjemløseområdet. For de fattigste og mest udsatte grupper i befolkningen var ikke omfattet af de øgede muligheder for at få hjælp fra det offentlige. En årsag hertil var sandsynligvis at hjemløse blev anset som del af den ellers meget begrænsede gruppe, der stadig blev betragtet som uværdigt trængende nemlig ”(...) *egentlig arbejdsmodvillige Personer, groft forsømmelige Forsørgere, Alkoholister, professionelle Vagabonder og prostituerede m.fl.*”. Fra Mændenes Hjem og en række andre herbergers side, blev reformen skarpt kritiseret for at være et væsentligt tilbageskridt for bedringen af de hjemløses vilkår, for ikke helt at fjerne sondringen mellem værdigt og uværdigt trængende og for at understøttelsen var alt for lav. Den nytiltrådte bestyrelsesformand, møbelhandler Hjalmar Svendsen, beskrev i 1936 vilkårene for de der kunne få understøttelse fra det offentlige, således:

”Har Socialreformen ikke gjort Arbejdet overflødig? vil mange spørge, vi vil dertil svare: at det Tal af Mænd, der søger Raad og Hjælp hos os, er i Stigning. Understøttelsen er saa lille, at der ikke er Raad til ret meget, selv af det, vi anser for nødstørfigt, saasom Mad og Beklædning, det kniber for mange at faa Huslejen betalt, at faa Vasketøjet hjem eller de sidste Dage i Ugen at faa Middagsmad; da kommer de til os og beder om en Haandsrækning, og vi tror, at en saadan Vennehaand til en Broder i Nød ofte har holdt Modet oppe hos Mændene i en Krisetid.”

I 1930'erne blev en ny tendens i socialpolitikken tydelig. Det sociale arbejde blev videnskabeliggjort, og begreber som planlægning, rationalitet og effektiv forvaltning på baggrund af beregninger af borgernes behov og generelle adfærd, vandt indpas. Med videnskabeliggørelsen fulgte også en øget professionalisering blandt især det offentliges medarbejdere indenfor det sociale arbejde. Denne tendens blev forstærket i årene frem mod Anden Verdenskrig med flere offentligt ansatte, og var en del af en generel udbygning af den offentlige sociale sektor. Som del af udbygningen var et

velfærdsstatsligt refusionssystem, hvor den private velgørenhed kunne få godtgjort dele af udgifterne til det sociale arbejde. Dermed overtog det offentlige stadig større dele af ansvaret for det arbejde, der hidtil var blevet udført af private aktører, ligesom samarbejdet mellem det offentlige og de private aktører øgedes.

I efterkrigstiden fortsatte udviklingen mod øget offentligt engagement, og stadig flere private tiltag blev erstattet, overtaget eller støttet økonomisk af det offentlige, heriblandt Mændenes Hjem der fra 1960 fik økonomisk støtte fra Socialministeriet.

Skattefinansiering, forebyggelse, medborgerskab, rettigheds- og retfærdighedstanken og ikke mindst universalisme blev dominerende omdrejningspunkter i sociallovgivningen, og betød et vendepunkt for velfærdsstatstænkningen. Dette slog for alvor igennem med folkepensionsloven af 1956, da ydelsen blev en rettighed for alle, hvilket gjorde op med det stigmatiserende præg fra alderdomsunderstøttelsen. Alle havde retfærdigvis ret til hjælp, ligesom det retteligen burde være staten der ydede hjælpen, hvad enten den var af økonomisk eller mere praktisk art. Dermed udviklede staten sig i disse år fra en socialsikringsstat til en velfærdsstat med væsentligt forøget ansvar for den enkelte borger. Velfærdsstatens tilgang til solidarisk opgaveløsning inden for den sociale sektor indebærer, at alle borgere gennem deres skatteindbetalinger var med til at finansiere arbejdet, og at staten ideelt set skulle tage vare på borgernes trivsel. Det private arbejde fik dermed ikke megen plads i velfærdsstaten, der langsomt overtog ansvaret for stadig flere af de sociale opgaver. Dette betød at den private velgørenhed i langt højere grad end før Anden Verdenskrig, kom til at fungere som udbyder af sociale ydelser for den offentlige forsorg.

Få år efter den universalistiske folkepensions indførelse, forsvandt også fattighjælpsbegrebet og dermed rettighedstabene ud af lovgivningen. Dette betød dog ikke, at modtagelse af offentlige forsørgelse ikke længere var forbundet med en række bestemmelser. For arbejdsvillighed var stadig et centralt begreb i socialpolitikken. En modtager af socialhjælp skulle være arbejdsvillig og stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Dermed havde velfærdsstatens sociallovgivning fællestræk med flere af 1800- og 1900-tallets private velgørere, der anså opdragelse af de fattiges til arbejdsomhed som et virksomt middel til at hjælpe dem ud af armoden.

I løbet af 1960'erne blev det indledende arbejde til den kommende store socialreform gjort. Det var igen en socialdemokrat, og senere socialminister under Anker Jørgensen, professor Bent Rold Andersen, der stod bag reformen, som trådte i kraft i løbet af 1970'erne. Og ligesom Steinckes reform var det blandt andet den eksisterende sociallovgivnings mangler og behov for systematisering, der lå bag reformarbejdet. Et centralt element i den nye sociallovgivning var Bistandsloven af 1976, der omhandlede størstedelen af de sociale ydelser til trængende borgere, blandt andet kontanthjælp. Derudover indeholdt loven også bestemmelser for en lang række private institutioner, herunder Mændenes Hjem.

Bistandsloven indførte et enstrengt system, hvor borgerne kun skulle henvende sig ét sted for at få behandlet sine problemer, eksempelvis arbejdsløshed. Hjælpen til borgerne skulle være individuelt tilrettelagt, og baseret på en helhedsforståelse af borgerens sociale problemer. Borgerne blev i denne forbindelse til klienter, der skulle revalideres og i de værste tilfælde resocialiseres, så de igen kunne indgå i en arbejdssammenhæng. Arbejdsduelighed og -villighed hos borgerne var, som i slutningen af 1800-tallet, stadig et mål i den offentlige sociale sektors sociale arbejde.

I løbet af 1960'erne og 1970'erne kom den private velgørenhed, der var begyndt at gå under betegnelsen frivilligt socialt arbejde, til at stå i skyggen af den voksende velfærdsstat. Dette blev forstærket af, at en stor del af de private institutioner og organisationer blev serviceudbydere for den offentlige sociale sektor, der finansierede hele eller dele af arbejdet. De blev dermed en slags organisationshybrider, der var offentligt finansieret, men havde egen bestyrelse. De var ikke private, ej heller offentlige, men selvejende. Dette blev også tilfældet for Mændenes Hjem, da institutionen i 1976 indgik driftsoverenskomst med Københavns Kommune.

Relationen mellem offentligt og privat socialt arbejde

Forholdet mellem det private og det offentlige sociale arbejde fra midten af 1800-tallet til 1980, kan beskrives som en udvikling fra hhv. universalisme til minimalisme og fra minimalisme til universalisme. De private aktørers arbejde omfattede i slutningen af 1800-tallet alle dele af samfundet og havde forebyggelse som centralt princip. Mens den offentlige forsorg kun tilbød residual hjælp til de fattigste. I 1980 omfattede den

offentlige sociale sektor alle borgere med både forebyggende og residual hjælp, mens det frivillige sociale arbejde oftest var rettet mod samfundets allersvageste. Dette var resultat af, at det offentlige havde overtaget store dele af de arbejdsområder, den private velgørehed, herunder diakonien, tidligere havde domineret. Men det betød dog ikke, at det private sociale arbejde forsvandt, tværtimod kom det til at spille en væsentlig, om end lidt usynlig, rolle i det sociale arbejde som udbyder af velfærdsstatslige ydelser.

Fra århundredeskiftet og frem til 1930'erne blev den offentlige fattigforsorg stadig mere dominerende, mens den private velgørehed blev marginaliseret. Dette betød dog ikke, at de private organisationer og institutioner gik tilbage eller blev fortrængt, men at samarbejdet med den offentlige fattigforsorg blev forstærket. Med Steinckes socialreform øgedes dette samarbejde, og stadig flere organisationer og institutioner fik offentligt økonomisk tilskud, eksempelvis Kofoed Skole og Frelsens Hær. Filantropien løste specifikke opgaver for det offentlige, der på denne måde udnyttede den erfaring og de arbejdsmetoder, der var oparbejdet i de private institutioner og organisationer gennem flere års socialt arbejde. Relationen mellem den offentlige og den private forsorg fik dermed en mere funktionel karakter, hvor den private velgørehed varetog opgaver for det offentlige og iværksatte nye initiativer på det sociale område. Velfærdsstaten finansierede på sin side store dele af arbejdet.

Frem mod bistandslovens ikrafttræden i 1976, fik velfærdsstaten i stadig stigende grad rollen som det styrende subjekt i samfundet. Bag denne udvikling lå dels den mere omfattende sociale lovgivning, dels det bestandigt stigende antal uddannede offentligt ansatte der fik en større rolle som socialpolitiske initiativtagere. Og ikke mindst var det vigtigt at, at velgørehed og socialt arbejde ikke længere udelukkende var baseret på medlidenhed med de trængende, men at trængende borgere havde krav på hjælp, idet borgernes nødtilstand dybest set var samfundets skyld. Det offentlige burde påtage sig ansvaret herfor ved at udføre det sociale arbejde, eller i det mindste sørge for finansieringen heraf. Dermed blev privat socialt arbejde også en indsats for, at samfundet skulle erkende sit sociale ansvar. Den frivillige sociale sektors opgaver blev i højere grad indpasset i den dominerende socialpolitik, og det offentlige fik en mere overordnet styringsrolle. Dette gav mulighed for at udvide det private sociale arbejde og opdyrke nye

arbejdsområder. Eksempelvis opstartede Missionen blandt hjemløse Mænd to væresteder i København, da Mændenes Hjem havde fået driftsoverenskomst med Københavns Kommune.¹

Men en del af de private institutioner og organisationer følte sig samtidig presset af det øgede offentlige sociale arbejde og af velfærdsstatens indflydelse på det frivillige sociale arbejde. Der opstod en konkurrencesituation mellem offentlige og private aktører, der kulminerede med 1970'ernes socialreform, hvor flere sociale institutioner som følge af bistandsloven blev kommunaliseret, heriblandt Mændenes Hjem. Dermed synes sammensmeltningen mellem de offentlige og de private aktører at være total.

Men som nævnt ovenfor, blev de private institutioner og organisationer selvejende og forblev dermed i høj grad selvbestemmende. De var blot finansieret af det offentlige. I lyset heraf er det ikke meningsfuldt at tale om, at den frivillige sociale sektor blev fortrængt af velfærdsstaten, men at den derimod i højere grad blev inkorporeret eller integreret. Denne slutning understøttes af, at det frivillige sociale arbejde ikke var ude for en markant kvalitativ nedgang i takt med det offentliges vækst, men derimod på visse områder oplevede en vækst sideløbende med velfærdsstaten. Det betyder dog ikke, at det frivillige sociale arbejde i perioder ikke har været trængt af velfærdsstatens vækst, ligesom det i perioder har stået i skyggen af den offentlige sociale sektor og dermed nærmest har været usynlig for offentligheden.

Diakoni og velfærdsstaten

I den første halvdel af 1900-tallet forholdt diakonien sig kritisk overfor den spirende velfærdsstat, idet en stærk velfærdsstat kunne formodes at kunne være drivkraft i en sekularisering og rationalisering af samfundet.² Da velfærdsstatens vækst viste sig ikke at medføre en marginalisering af institutioner og organisationer funderet i religiøse værdier, indledte flere diakonale institutioner et, oftest økonomisk, samarbejde med den offentlige forsyng. Forholdet mellem diakonien og velfærdsstaten var dog langt op i 1900-tallet af mere formel art, hvilket hang sammen med gensidig mistro og kritik. Velfærdsstatens

¹ For mere information om Missionen blandt Hjemløses aktiviteter i dag, se www.hjemlos.dk

² Gennem hele perioden spillede Indre Mission en væsentlig rolle, men også andre trossamfund, eksempelvis Mosaisk Trossamfund, Metodiskirken og Frelsens Hær var centrale aktører i det sociale arbejde.

uddannede og professionelle medarbejdere søgte at lægge afstand til deres forgængere indenfor den private velgørenhed. Mens diakonien betragtede velfærdsstatens arbejde som fremmedgørende, kølig og upersonlig forvaltning, der i modsætning til det næstekærlige diakonale arbejde ikke formåede at favne det hele menneske.

Frem til 1980'erne indgik de diakonale aktører og velfærdsstaten dog i stadig tættere økonomiske samarbejder. Den kritik og konkurrence, der havde præget forholdet, blev stadig mindre, og diakoniens arbejdskraft blev koblet med det offentlige økonomiske formåen. Denne udvikling blev af flere diakonale aktører set som en trussel mod det diakonale arbejdes egenart, heriblandt af Mændenes Hjem der frygtede en ensretning indenfor den sociale sektor. For de diakonale institutioner og organisationer kunne samarbejdet derfor kun være af indirekte art, oftest økonomisk, idet de værdier, forestillinger og normer der lå bag hhv. det diakonale arbejde og det velfærdsstatslige sociale arbejde var for væsensforskellige. Men i løbet af især 1960'erne blev gensidig anerkendelse af hinandens egenart og eksistensberettigelse karakteristisk for forholdet. Anerkendelsen og det øgede samarbejde betød, at der blev mulighed for at vedholde og i nogle tilfælde endda udvide det diakonale arbejde. Mens velfærdsstaten på sin side fik mulighed for at købe sig til en ydelse, der kunne dække nogle af de behov, der var blandt samfundets svageste.

Opsamling

Overordnet skete der i kraft af det øgede samspil mellem den frivillige og den offentlige sociale sektor, fra især 1950'erne og frem til bistandslovens ikrafttræden, en gensidig påvirkning de to sektorer imellem. Herunder forsikringskasserne der blev inkorporeret i 1930'ernes socialreform. Dermed ikke sagt at der ikke har været konflikter i forholdet. Men at vækst i eksempelvis den offentlige sektor ikke nødvendigvis medførte forringelser i den frivillige sektor. Tværtimod blev forringelser eller vækst i især den offentlige sektor, ofte fulgt af forringelser eller vækst i det frivillige arbejde, blandt andet fordi begge var afhængige af den generelle økonomiske udvikling. Ligesom den spirende velfærdsstat tidligt finansierede dele af den private velgørenhed.

Udviklingen var dertil i høj grad præget af, at de to sektorer fulgte to forholdsvis parallelle forløb, hvor det offentlige og det private gensidigt inspirerede hinanden.

Eksempelvis var nogle private institutioner og organisationer forgængere til velfærdsstaten, mens senere organisationer var 'børn' af velfærdsstaten, og var vokset ud af de økonomiske muligheder, den offentlige støtte gav for frivilligt socialt arbejde. Dog kan der også tales om en afsmitning fra velfærdsstaten. Hvilket især hænger sammen med den stigende grad af professionalisering og videnskabeliggørelse, som fra 1930'erne dominerede velfærdsstatens socialpolitiske diskurs. De private aktører, herunder diakonien, indpassede igennem perioden i stadig højere grad deres aktiviteter efter de gældende professionelle normer og standarder, eksempelvis indenfor misbrugsbehandling og børneforsorg. Dette blev særlig markant i forbindelse med Bistandsloven, der udstak en række retningslinjer for de private institutioner, herunder Mændenes Hjem.

Mændenes hjem indtil 1960

På basis af analysen af spændingsfeltet mellem det private og offentlige sociale arbejde tegnes i dette kapitel et billede af Mændenes Hjem historie fra oprettelsen af Missionen blandt hjemløse Mænd, frem til Mændenes Hjem flytning til Ll. Istedgade og det spirende samarbejde med Socialministeriet i 1960. Organisatorisk og normativt var institutionen fra oprettelsen præget af de kristne støtter og af det nære samarbejde med Indre Mission, mens den unge velfærdsstat spillede en mere perifer rolle.

Så hvad karakteriserede Mændenes Hjem forhold til vennerne og til velfærdsstaten? Hvilke konsekvenser fik velfærdsstatens udvikling for Mændenes Hjem? Hvordan positionerede Mændenes Hjem sig i forhold til det offentlige sociale arbejde, og hvilken diakoniforståelse var dette udtryk for?

De første medarbejderes holdning til den spirende velfærdsstat og dens sociale engagement lagde grundlinjerne for institutionens fremtidige samarbejde hermed.

Missionen blandt hjemløse Mænd og Kirkelig Forening for Indre Mission

Missionen blandt hjemløse Mænd blev stiftet af filantropen Napoleon Bang³, der beskrev optakten til Missionen blandt hjemløse Mænd således:

”I Foraaret 1883 begyndte jeg at besøge Logihusene (...) talrige opbyggelige Sammenkomster ere afholdte paa disse Steder, hvor Modtagelsen i Reglen ikke var uvenlig. Da de uhyggelige Omgivelser og navnlig Drukkenskab og raa højrøstet tale imidlertid ofte i høj Grad hindrede Gæsternes Paavirkning, og da disse kun sjældent efterkom indbydelser til at deltage i offentlige Forsamlinger, opstod den Tanke hos mig i en lejet sal at afholde ugentlige Sammenkomster særligt for Hjemløse, hvor de sultne og forkomne kunde mættes og derpaa søges paavirkede paa lignende Maade som tidligere i Logihusene.”

Sammen med boghandler Boisen, vognmand Hans Olsen og skomagermester Knudsen, afholdt Bang det første møde for hjemløse mænd i missionshuset Bethesda i Rømersgade

³ Napoleon Bang huskes i dag især som stifter af Missionen blandt Hjemløse. Han fortsatte igennem mange år med filantropisk arbejde, bl.a. oprettede han børnehospitaler, skoler, børnehjem, og udgav gennem 39 år et filantropisk månedsblad.

onsdag den 25. oktober 1893 under navnet Faldne Mænds Redning, hvor mændene blev bispist og deltog i en prædiken. Dette er siden blevet den dato, som Missionen blandt hjemløse Mænd daterer sin grundlæggelse til. Møderne fik tidligt god tilslutning, og arbejdet blev hurtigt udvidet med flere møder, hvor de sultne og forkomne hjemløse mænd kunne mættes og påvirkes i åndelig retning. Under indtryk af det store behov for en hjælpeindsats blandt de hjemløse, takkede bestyrelsen ja til et tilbud fra Indre Mission i København om at knytte arbejdet hertil. Tilknytningen til Indre Mission blev vedtaget på et bestyrelsesmøde hvor fire stemte for og en imod. Modstanderen var initiativtager Napoleon Bang, der trak sig fra arbejdet i 1898 og fortsatte sin filantropiske indsats på andre områder, blandt andet oprettede han flere skoler og børnehjem.

At der på denne måde blev skabt en nær forbindelse mellem Faldne Mænds Redning og Indre Mission, var en naturlig følge af det arbejde, Indre Mission gjorde for at hjælpe fattige og trængende i deres umiddelbare og åndelige nød. Dette stemte overens med formålet for arbejdet i Faldne Mænds Redning, der efter Bangs afsked fik navnet Missionen blandt hjemløse Mænd.⁴ Der er dog intet der tyder på at hverken Boisen eller Hans Olsen var medlemmer af Indre Mission, men at det derimod var medlemmer af Indre Mission der tog initiativ til kontakten og at Hans Olsen efterfølgende selv blev medlem af bevægelsen.

Det sociale arbejde i Missionen blandt hjemløse Mænd bestod primært af opsøgende arbejde i Logihuse, på værtshuse og lignende, samt afholdelse af møder og gudstjenester. Arbejdet hvilede på et diakonalt og missionerende grundlag hvor grundtanken var, at skulle mændene hjælpes i deres sørgelige jordiske liv, måtte de have del i Guds kærlighed. Derfor måtte Missionen blandt hjemløse Mænd yde mændene den timelige hjælp, de havde brug for. Helt konkret betød dette, at de hjemløse blev trakteret med et par madder og en kop kaffe eller varm mælk til gudstjenester og møder. Først dernæst var det meningsfuldt at øve mission blandt mændene for, at disse gennem troen på Jesus kunne finde vejen til en bedre livsførelse og sjælelig frelse. Dette blev understreget i organisationens første årsberetning fra 1905, der blandt andet indeholdt en beskrivelse af arbejdets formål:

⁴ Et væsentligt aspekt i denne tilknytning, var at Indre Mission også finansierede dele af arbejdet.

”§ 1.

Virksomhedens Formaal er at drage dybt sunkne, hjemløse og fattige Mænd i Kjøbenhavn ind under Paavirkning af Guds Ord, for at de kunne faa Del i den Kjærlighed, der er aabenbaret i Vor Herre Jesus Christus og frelses baade timeligt og evigt.”

I § 2 understreges tilknytningen til Folkekirken og Indre Mission, mens § 3 beskriver metoderne til opnåelse af formålet: afholdelse af møder og samtaler med hjemløse mænd, uddeling af tøj, bespisning *”samt i det Hele taget vise dem Kjærlighed på forskjellig Maade.”* Disse citater viser, at folkene bag Missionen blandt hjemløse Mænd ikke skelnede mellem selvforskyldt og uforskyldt ulykke eller værdigt og uværdigt trængende. En skelnen som ellers var fremherskende i det private velgørende arbejde og i den offentlige fattigforsorg. Denne for samtiden meget moderne tilgang til velgørende arbejde, havde sin teologiske baggrund i Johannes Døberens anvisning på diakonalt arbejde: *”Den som har to kjortler, skal dele med den, der ingen har, og den, der har mad, skal gøre ligeså”*. Dermed havde den trængendes baggrund og mulige skyld for sin situation ingen betydning for adgangen til hjælp, idet det var den troende medarbejders tilgang til arbejdet, der var i centrum. Gennem den diakonale gerning kunne bestyrelsen bag Mændenes Hjem og de øvrige frivillige medarbejdere hjælpe deres næste legemligt og sjæleligt. Derudover kunne de styrke kristendommens stilling i Danmark gennem større udbredelse, og ved at omsætte næstekærligheds- og barmhjertigheds-buddene til aktiv gerning. Med tydelig inspiration fra Harald Steins foredrag i 1876, betonedes Sjællands Biskop H. L. Martensen i 1897 diakoni som en væsentlig del af det kirkelige arbejde.

”(…)ved tjenende Kærlighedsgerninger at styrke og pleje dét i Christendommen, som i legemlig og sjælelig henseende er sygt, lidende og døende, og som ikke kan naaes og betjenes af det kirkelige Embede som saadant, fordi dettes Kræfter hertil ikke ere tilstrækkelige. Medens Kirken aabner sine Døre og indbyder dem, der ville komme (...) gaar den Indre Mission ud for at opsøge og frelse det Fortabte.

Arbejdet i Missionen blandt hjemløse Mænd var en naturlig del af Kærlighedens Gerninger, og tilknytningen til indre Mission var i høj grad baseret på fælles værdier.

Indre Mission i København bestod hovedsagligt af middelstandens kvinder og mænd. Det var mennesker, der var villige til at arbejde frivilligt, for at udbrede Guds kærlighed og frelse, og dermed fremme det syndfrie liv. De blev snart en aktiv støttekreds for arbejdet i Missionen blandt hjemløse Mænd. Denne støttekreds begrænsede sig dog ikke til København, for Missionen blandt hjemløse Mænd fik snart støtter over hele landet, der var med til at finansiere arbejdet blandt de hjemløse i København. Støttekredsen blev dels udvidet gennem opråb i Indre Missions Tidende, hvor Boisen, Hans Olsen og den øvrige medarbejderstab beskrev arbejdet og anmodede om støtte hertil. Dertil blev Hans Olsen i 1905 ansat som bymissionær for Indre Mission i København. I en artikel i forbindelse med Indre Missions 50-års jubilæum, beskrev han hvorledes det var gået til: *”Indre Mission sagde til mig: Vil du regnes for en af vore, saa giver vi dig det daglige Brød, og du maa helt og udelt arbejde for de hjemløse Mænd.”* Olsen blev dermed Indre Missionær, og til gengæld finansierede bevægelsen hans løn og dele af arbejdet i Missionen blandt hjemløse Mænd. Hans Olsen blev dermed, efter at have afhændet sin vognmandsforretning, Missionen blandt hjemløse Mænds første fuldtidsmedarbejder. Dette betød at han fik mulighed for at rejse rundt i hele Danmark, og ved møder i Indre Mission fortælle om arbejdet og indsamle penge hertil. Derudover fortsatte og styrkede han det opsøgende arbejde blandt de hjemløse på Vesterbro, arrangerede møder, gudstjenester og lignende for mændene.

På Hans Olsens rejser var der god mulighed for, at han mødte nogen der havde en bror, søn eller nabo, der var rejst til København og måske var endt som hjemløs. For som han skrev i årsberetningen fra 1905, kom de hjemløse mænd ikke kun fra København, størstedelen kom fra landsogne, hvorfra de var rejst i håbet om, at skabe sig et bedre liv i byen:

”(...) skulde der svares paa, hvor de komme fra, da kan der siges, der findes vist ikke den Egn af vort lille Land, uden at der har været Mænd derfra. De fleste kom her til Byen i den Tro, at de skulde tjene mere end Landet bød dem, men de blev skuffet paa alle Maader, og saa gik det nedad. (...) For det meste er Begyndelsen

Drik, deraf følgende ulykkelige Familieforhold, opløste Hjem, Straf for Tiggeri eller andet, saa tabte de helt Troen paa dem selv og saa gik det raskere nedad.”

Disse hjemløse og oftest enlige mænd blev stadig mere synlige i det københavnske gadebillede fra slutningen af 1800-tallet. De sov på logihuse og arbejdede som daglejere – når der var arbejde at få. De blev flere og flere, hvilket afspejles af, at Missionen blandt hjemløse Mænd i årene frem til 1910 havde mellem 4000-5500 gæster årligt til deres arrangementer. Det var tydeligt for Missionen blandt hjemløse Mænd, at behovet for hjælp var langt større end, at det kunne afhjælpes gennem afholdelse af møder i lånte lokaler. Så i 1909 opkøbte foreningen en bygning på Eskildsgade på Vesterbro for at ombygge og indrette den som et hjem for de hjemløse mænd.

Et hjem for hjemløse

At Mændenes Hjem skulle være et hjem for hjemløse, var en følge af den betydning hjemmet som fænomen gennem 1800-tallet havde fået for især middelklassen. Hjemmet var ikke længere blot de fysiske rammer, hvor arbejdsfællesskabet i husholdet sov og spiste, men rammen om kernefamiliens intime liv. Hjemmet som følelsesmæssig funktion og begreb blev en tryk modsætning til byens vilde og farlige liv. Det var derfor naturligt, at de hjemløse mænd fik et hjem, der kunne værne dem mod gadens farer og ikke eksempelvis en anstalt. Dette var ikke enestående for Mændenes Hjem, den private velgørenhed oprettede værnehjem, børnehjem, med videre, til erstatning af asyler og anstalter.

De hjemløse mænds hjem blev indviet ved en fest med spisning, taler og gudstjeneste for støttekredsen og de hjemløse, søndag d. 6. marts 1910 i de nyistandsatte lokaler. Bygningen havde blandt andet fået ny en kirkelignende facade med kamtakker, der understregede dens diakonale funktion, og et stort møderum, hvor der kunne afholdes gudstjenester og andre store arrangementer. Mændenes Hjem rummede derudover værksteder, hvor mændene kunne arbejde, lagerrum til blandt opbevaring af brugt tøj. En butik hvor der blev solgt brugte genstande, der var sat i stand af herbergsbrugerne. Indtil flere sovestuer hvor de hjemløse sov på gulvet med en pude af voksdug under hovedet, og spise- og opholdsrum for brugerne. Samt boliger for sekretæren, hans assistent og

øvrige medarbejdere. Boligerne for medarbejderne var ikke af imponerende størrelse, men deres tilstedeværelse var udtryk for at de centrale medarbejdere skulle bo på institutionen og fungere som husbondmyndighed.

Købet og ombygningen var udelukkende blevet finansieret af midler indsamlet blandt vennerne af arbejdet. Denne offervillighed blandt mennesker der sandsynligvis aldrig havde været i København, begrundede den nyudnævnte forstander for Mændenes Hjem, Hans Olsen⁵ i 1910 således:

”Fordi vi er Kristne, fordi vi er Guds Børn og skal øve Barmhjertighed. Og det maa vi aldrig glemme, at naar vi tager en Gerning op for at hjælpe Mennesker, maa Sjælen i Barmhjertigheden være Barmhjertighed mod Sjælen.”

At det var en teologiske begrundelse for arbejdet, der blev fremført, kan dels ses som udtryk for, at størstedelen af det økonomiske bagland bestod af troende mennesker. Dels at vennernes kendskab til hjemløshed var begrænset, og at det derfor ikke var hensigtsmæssigt at begrunde arbejdet udelukkende i forhold til de hjemløses nød.

Som jeg tidligere har nævnt, bestod kredsen bag Mændenes Hjem og Missionen blandt hjemløse Mænd især af den troende del af middelklassen. De havde en lang række muligheder for at støtte diakonalt arbejde, idet både børn, unge, fattige familier, ældre og faldne mænd og kvinder blev hjulpet af privat kristen velgørenhed. Indre Mission og andre kristne bevægelser, eksempelvis Frelsens Hær og menighedsplejen, udførte diakonalt arbejde, og disse bevægelser og organisationer havde behov for, at der stod nogle gode støtter bag arbejde.

Hvorfor Missionen blandt hjemløse Mænd og Mændenes Hjem formåede at opbygge en stor og trofast venneskare, skal formodentlig ses i lyset af, at Hans Olsen og de kommende formænd foretog talrige rejser, hvor de besøgte arbejdets støtter og etablerede nye kontakter. Ligeledes var den flittighed, hvormed Missionen blandt hjemløse Mænd siden 1909 udsendte sit blad væsentlig, i nogle år udkom bladet op til 5 gange. Her kunne vennerne læse om den direkte betydning af deres støtte til indsatsen

⁵ Hans Olsen fungerede som forstander frem til sin død i 1927, hvor han blev afløst af Niels Sørensen.

blandt de hjemløse, og de kunne få bekræftet, at også deres bidrag til arbejdet var betydningsfuldt. I de første 10-20 år var vennekredsen dog øjensynligt koncentreret til hovedstatsområdet. Dette underbygges af, at der i denne periode var indtil flere nekrologer over afdøde støtter i bladet, hvoraf de fleste havde været bosat i København. Med årene blev det stort set kun medarbejdere og bestyrelsesmedlemmer, der blev skrevet nekrolog over. Jeg ser dette som udtryk for, at støttekredsen var blevet så stor og geografisk spredt at en stor del af vennerne ikke længere var personlig kendt af hverken medarbejdere eller de øvrige støtter.

At støttekredsen ikke udelukkende ydede økonomisk hjælp til arbejdet, afspejles i at den allerede i 1909 rummede 5 sykkredse i København. Sykkredsene bestod af kvinder, der syede og strikkede ting, som kunne sælges til fordel for arbejdet i Missionen blandt hjemløse Mænd og på Mændenes Hjem. Sykkredsene og de øvrige støtter fortsatte gennem mange år arbejdet med at støtte arbejdet gennem deres aktiviteter. Blandt andet strikkede kvinder landet over sokker til julegaver til de hjemløse, år efter år. At vennekredsen for en stor dels vedkommende bestod af kvinder, ses også tydeligt i forhold til listerne over økonomiske bidragsydere, hvor kvinder udgjorde lidt over halvdelen. Dette hænger sammen med, at kvinder især i begyndelsen af 1900-tallet i filantropi og diakoni fandt mulighed for at udvide deres virkefelt fra den hjemlige sfære til det offentlige rum. Vel at mærke uden at møde den især maskuline modstand der relaterede sig til kvinders engagement i eksempelvis politiske partier, fagforeninger eller lignende. På denne måde afspejlede det feminine engagement i indsatsen blandt de hjemløse mænd, samtidens kvindelige aktivisme indenfor det øvrige sociale arbejde.⁶

Som bemærket ovenfor, mindede Mændenes Hjem i sin organisatoriske opbygning om de værnehjem, Indre Mission og andre velgørende foreninger oprettede for eksempelvis unge enlige kvinder eller mænd. Disse var organiseret omkring en husfader eller husmoder der boede på institutionen efter forbillede fra husholdene på landet. Det tætte samliv mellem medarbejdere og de hjemløse gav mulighed for, at op hjælpe og opdrage brugerne igennem daglig personlige påvirkning. Dertil skulle det nære samliv styrke

⁶ For en analyse af kvindeligt engagement i filantropi og diakoni, se eksempelvis Karin Lützen: *Byen tæmmes. Kernefamilie, sociale reformer og velgørelse i 1800-tallets København* (1996)

mændene i deres kamp for tilværelsen og lindre deres åndelige nød for, at de selv kunne arbejde sig ud af deres legemlige nød. Denne tilgang til arbejdet afspejlede dets diakonale grundlag med helhedsforståelsen af mennesket, hvor hjælp der udelukkende var rettet mod enten sjælen eller legemet var dømt til at fejle, idet ”*sjælen er legemet levendegjort, og legemet er sjælen anskueliggjort.*” Derfor omfattede arbejdet på Mændenes Hjem afholdelse af ugentlige gudstjenester og møder med bespisning. Derudover havde medarbejderne personlige samtaler med brugerne, hvor de blandt andet hjalp dem med at finde en arbejdsplads. Og der var ligeledes et tøjdepot, hvorfra der blev udleveret brugt tøj til de hjemløse. Dertil kom de sociale arrangementer der hurtigt blev tradition: julefesterne hvor de hjemløse blev inviteret til julefest på Mændenes Hjem. Den årlige skovtur til et naturskønt sted på Sjælland, årsfesten for støttekredsen og den årlige basar. Sidstnævnte var dog især, ligesom salg af lodsedler, lykønskningstelegrammer, salg af svin og andre opfindsomme tiltag, en indtjeningsmulighed der supplerede den primære indtægtskilde, vennernes gavebidrag.

Idet brugergruppen i de første årtier efter oprettelsen af Mændenes Hjem, var præget af arbejdsløshed og boligmangel, der i 1920'erne og 1930'erne var dominerende samfundsproblemer, var den fremherskende holdning på Mændenes Hjem, at brugerne skulle hjælpes til selvhjælp og ikke til hjælpeløshed. Dette skete blandt andet ved at beskæftige mændene i sorteringsværkstedet, hvor de sorterede og istandsatte københavnernes aflagte indbo, for at det kunne sælges i det lille udsalg på Mændenes Hjem. Derudover blev brugerne beskæftiget på gården Vigerslev Vang, som Missionen blandt hjemløse Mænd købte i 1915 for at avle grise til videresalg.⁷ Gården blev sat i stand og siden vedligeholdt med brugernes hjælp, ligesom grisene blev fodret med københavnernes køkkenaffald, der blev indsamlet i særlige spande af de hjemløse. Dermed kunne mændene opdrages til arbejdsomhed, ligesom de ved deres arbejde tjente penge til driften af Mændenes Hjem. Brugere arbejdede dog ikke ulønnet, i 1919 steg lønnen til brugerne fra 25 øre til 1 krone, ligesom 8-timers arbejdsdagen blev indført på Mændenes Hjem og Vigerslev Vang. De fleste af de hjemløse var arbejdsmænd, der blev

⁷ Gården måtte afhændes i 1931 på grund af Københavns vækst, til erstatning købte Missionen blandt hjemløse Mænd en gård i Hvidovre, Langstedgård. I 1935 havde grisesyge, svigtende markeder og priser gjort svinehold urentabelt, hvorfor også Langstedgård blev afhændet.

hårdt ramt af arbejdsløsheden, men også enkelte uddannede mænd kom på Mændenes Hjem eksempelvis tjenere, håndværkere og lærere.⁸ Hans Olsens beskrivelse af de hjemløse fra 1905 var også gældende 10 – 20 år senere. En stor del af de hjemløse kom fra provinsen, nogle havde haft en ulykkelig opvækst, dårlige kammerater eller havde været ude for lignende ulykkelige omstændigheder. Fælles for en stor del af dem var alkoholisme, hvilket betød, at en stor del af herbergsgæsterne på Mændenes Hjem var forfaldne til druk. Ifølge Niels Sørensen, Hans Olsens efterfølger, besværliggjorde dette arbejdet med at hjælpe Mændene.⁹ I sin erindringsbog beskriver han det således:

”Hvor kunne det knuge én at se disse mange, mange mænd, som livets storme havde hærget så brutalt, og ikke det alene, men nu var også brændevinen med til at fuldburde ødelæggelsesværket.”

På trods heraf var fuldskab ikke forbudt på Mændenes Hjem, idet medarbejderne vidste, at en stor del af de hjemløse ofte var dybt afhængige af alkoholen, hvorfor et forbud kun ville afholde dem fra at søge hjælp på herberget. For at afhjælpe alkoholproblemet indledte Niels Sørensen og de øvrige medarbejdere i 1950'erne et samarbejde med Københavns Kommunehospital, om at give antabusbehandlinger til brugere på institutionen.

Frem til 1940'erne voksede brugergruppen støt, og bestod af to primære grupper: unge arbejdsløse mænd som var relativt nye hjemløse, og ældre, ofte alkoholiske mænd der havde været hjemløse i en længere periode. Deres holdninger til arbejdet på Mændenes Hjem og dets evangeliske fundament var meget forskelligartede, nogle var meget lydøre overfor det kristne budskab, mens andre forholdt sig meget kritisk hertil. I sidstnævnte gruppe befandt sig blandt andre de socialistiske og socialdemokratiskindede brugere, der kunne finde på at afbryde gudstjenesterne med politiske slagord. Modstanden mod arbejdets diakonale grundlag fik ifølge MBH, medarbejderne til at stå desto fastere herpå og på troen på, at kun den kristent funderede gerning kunne skabe et

⁸ I en journal over brugere findes endda en cand. phil. der boede på Mændenes Hjem i en længere periode.

⁹ Niels Sørensen var forstander fra Hans Olsens død i 1927 til han selv gik på pension som 70-årig i 1960.

kærlighedsforhold til de hjemløse. Og ikke mindst, at kun Gud kunne give de hjemløse frelse.

Arbejdet på Mændenes Hjem omfattede i disse år, som ovenstående beskrivelse viser, i høj grad fortsat både ånd og legeme. Men udover den teologiske baggrund herfor der ofte blev fremført i bladet fra Missionen blandt Hjemløse Mænd, var medarbejdernes forståelse af hjemløshed funderet i både individorienterede og strukturelle forklaringer. Mændenes sociale position blev som nævnt forklaret udfra eksempelvis deres opvækst, dårlige kammerater, uheldige alkoholiske tendenser og den store arbejdsløshed og boligmangel. Derfor omfattede metoderne til ophjælpning både individuel rådgivning, åndelig vejledning og opdragelse til arbejdsomhed. Men i modsætning til eksempelvis socialister og socialdemokrater, fokuserede medarbejderne på Mændenes Hjem kun på at hjælpe det hjemløse individ. De søgte ikke at ændre de samfundsmæssige strukturer der muliggjorde, at nogle borgere blev hjemløse. Begreber som samfundsmæssig retfærdighed, lighed eller rettigheder blev kun yderst sjældent brugt om arbejdets værdigrundlag. Det var det enkelte menneskets udvikling og frelse det gjaldt, ikke samfundets. Dette skal dog ikke forstås således at folkene bag Mændenes Hjem, især medarbejdere og bestyrelse, ikke forholdt sig til især den socialpolitiske udvikling. Som tidligere nævnt, blev blandt andet Steinckes Socialreform kritiseret for at udelade de fattigste og mest trængende borgere fra de socialpolitiske forbedringer reformen bød på. Men det var ikke en samfundsmæssig retfærdighed, der var i centrum. Det var den menneskelige retfærdighed, hvor diakoniens etiske perspektiv fordrede barmhjertighed og ydmyg solidaritet med de svageste, som var væsentlig for arbejdet. Dels for, at de hjemløse kunne få mulighed for at opnå åndelig frelse dels for, at vejen til Guds rige kunne åbne sig for den troende medarbejder.

Med Anden Verdenskrig og besættelsen fik arbejdet blandt de hjemløse i København langt sværere vilkår end tidligere. Rationeringer og generelle prisstigninger på fødevarer og lignende fornødenheder fik store konsekvenser for driften af Mændenes Hjem. Dertil var det på grund af den høje arbejdsløshed, svært at finde arbejde til brugerne af institutionen, og dermed også sværere at tjene penge til driften. Institutionen var derfor i højere grad end tidligere afhængig af hjælp fra støttekredsen, der flere gange blev

anmodet om økonomiske bidrag, om donation af rationeringsmærker og ikke mindst brændsel, brugt tøj og lignende. Anmodninger det ikke altid var muligt for dem at efterkomme på grund af deres egen mangelsituation.

Især de hjemløses situation blev voldsomt forværret under besættelsen. De blev hårdt ramt af blandt andet udgangsforbud og spærretid, der gjorde livet på gaden livsfarligt. Dette problem blev forstærket af, at en del københavnske herberger var blevet nedlagt, hvorfor de hjemløse havde færre steder at søge hen. Livet på gaden og på Mændenes Hjem var derudover præget af arbejdsløsheden, der gjorde det svært at finde beskæftigelse. En del af herbergsgæsterne fra Mændenes Hjem fik dog arbejde i tørvemoserne på landet om sommeren, ligesom en del blev sendt til Tyskland.¹⁰

Perioden bød dog også på fremskridt indenfor arbejdet blandt de hjemløse. Blandt andet var hjemløseproblematikken blevet så synlig i samfundet, at Københavns Kommune også var begyndt at udføre socialt arbejde blandt de hjemløse mænd, blandt andet i samarbejde med Mændenes Hjem. Dertil bød besættelsestiden også på andre lyspunkter for arbejdet på Mændenes Hjem. Eksempelvis bevilligede baconudvalget¹¹ i julen 1943 nok flæskesteg til, at mændene på Mændenes Hjem kunne få flæskesteg i stedet for bøffer. Eller svenskernes indsamling af tøj i 1945, hvoraf en stor del gik til Mændenes Hjem. Dertil fandt bestyrelse og medarbejdere i 1941 og 1942 overskud til at få ombygget institutionen, så den svarede til tidens krav til herbergsdrift. Hermed kom Mændenes Hjem kom til at rumme en række enkelt- og dobbeltværelser, flere små fællesrum og værkstedsrum.

Under besættelsen blev en ny tilgang til diakonalt arbejde fremtrædende på Mændenes Hjem. Som forudsætning for hjælpen til de hjemløse lå overbevisningen om, at den hjemløse som medmenneske var den kristnes broder og skulle behandles som sådan. Diakoni blev stadig fremstillet som en af det kristne menneskes væsentlige opgaver i livet, men nu med mere fokus på de sociale og medmenneskelige aspekter i arbejdet.

¹⁰Omkring 55.000 mand kom til at arbejde i tørvemoser og med brunkulsbrydning. Dermed blev beskæftigelsen fremmet og behovet for importeret brændsel mindsket. Derudover rejste omkring 70.000 mand til Tyskland, mere eller mindre frivilligt. I disse grupper fandtes flere hjemløse, herunder brugere af Mændenes Hjem, der som følge af en cirkulæreskrivelse fra Socialministeriet risikerede at miste deres borgerrettigheder hvis de vægrede at tage imod det anviste arbejde.

¹¹ Landbrugsministeriets Baconudvalg eksisterede 1932-50 og administrerede og kontrollerede eksporten til Storbritannien, de hjemlige produktion af svin og administrerede Svineafgiftsfonden.

Dermed kom en mere fællesskabsorienteret forståelse af diakoni til at spille en øget rolle under besættelsens trængsler. Medmenneske-begrebet og solidaritet blev centrale i forståelsen af vigtigheden af diakonien i den troendes liv. Diakonalt arbejde blev i denne periode ikke kun forstået som en del af den troendes vej til Gudsriget, men også en nødvendighed i forhold til fællesskabet. Efter besættelsens ophør kom et samspil af disse to diakoniforståelser til at præge Mændenes Hjem. Baggrunden herfor skal sandsynligvis findes i, at der under Anden Verdenskrig og besættelsen var stor ungdomsarbejdsløshed og boligmangel i København. Hjemløshed var derfor et vilkår for mange af de unge mænd, der var draget til byen i håbet om at få arbejde, og som ikke fandt megen hjælp i den restriktive sociale lovgivning. For folkene bag Mændenes Hjem var det i denne periode især de strukturelle forklaringer der var fremherskende, når årsagerne til hjemløshed skulle afdækkes. Dermed var en mere social og fællesskabsorienteret tilgang til diakoni nærliggende, også når forstander Niels Sørensen og bestyrelsen skulle anmode den økonomiske støttekreds om hjælp. Arbejdet på Mændenes Hjem og behovet herfor blev ikke kun motiveret i de hjemløses åbenlyse behov for hjælp, eller udfra de mere teologiske begrundelser for arbejdet. Indsatsen på Mændenes Hjem blev også beskrevet som et værn mod gudløsheden på Vesterbro, en oase midt i synden, eller som Niels Sørensen beskrev det i 1950: *"Mændenes Hjem ligger som en forpost for menighedens reddende arbejde midt i alt dette."*

Denne forpost havde dog sine begrænsninger, der især var af fysisk art. Bygningerne i Eskildsgade var blevet nedslidte og for små. Derfor begyndte institutionen allerede under besættelsen at undersøge mulighederne for at kunne flytte, men først i 1953 overtog Missionen blandt hjemløse Mænd grunden på hjørnet af Istedgade og Ll. Istedgade. Der skulle dog gå yderligere syv år, fyldt med bureaukratiske og økonomiske forhindringer, før den nye bygning stod klar til indflytning.

Opsamling

I dette kapitel er søgt tydeliggjort, hvorledes Mændenes Hjem i de første 50 år fungerede uden væsentlig indblanding fra og samarbejde med det offentlige. Men også, at arbejdet i perioden var præget af eksempelvis nye socialpolitiske tiltag som Steinckes Socialreform, der betød en udvidelse af det offentlige sociale arbejde. Mændenes Hjem positionerede

sig i kraft af sit diakonale værdifundament som en alternativ mulighed til det offentlige sociale arbejde, og udfoldede på visse områder en form for kritisk virksomhed overfor det offentlige systems sociale arbejde. Den offentlige forsorg blev dels fremstillet som en konkurrent, dels som en mulig samarbejdspartner, der især fik betydning i forbindelse med bygningen af det nye Mændenes Hjem.

I modsætning til en lang række af de øvrige diakonale aktører indenfor det sociale arbejde, fastholdt Mændenes Hjem sin status som privat institution, finansieret af sin fortrinsvis indre missionske støttekreds. Det nære forhold til støttekredsen havde afgørende betydning for Mændenes Hjem's diakonale værdier, idet støtternes forventninger til arbejdet, var medvirkende til at fastholde institutionens diakonale egenart. Den fremherskende forståelse af diakonalt arbejde udsprang umiddelbart af det troende individs gudsforhold, og var i mindre grad genereret af medmenneskets behov. Dette billede ændrede sig gradvist omkring Anden Verdenskrig, hvor de hjemløses vilkår om muligt var endnu mere håbløse end normalt, og en mere fællesskabsorienteret tilgang til diakoni blev fremtrædende. Dette samspil mellem et bibeltro diakonisyn og en mere samfundsorienteret forståelse af diakoni betød, at samfundsrelaterede problematikker i højere grad end tidligere kom til at spille en rolle. Dog ikke i en grad hvor det overskyggede forståelsen af diakoni som det kristne individs sociale arbejde. Denne begyndende tendens til et mere fællesskabsorienteret og videnskabsbaseret fokus, fik for alvor betydning i løbet af 1960'erne og 1970'erne, hvor tilgangen til diakoni gradvis ændrede sig.

Mændenes Hjem fra 1960

I dette kapitel udfoldes hvorledes, tiden efter 1960 kom til at få afgørende betydning for de diakonale værdier i arbejdet på Mændenes Hjem. Blandt de væsentlige årsager hertil var professionalisering og videnskabeliggørelse af arbejdet, herunder især den resocialiserende indsats, der var en direkte følge af det intensiverede samarbejde med Socialministeriet og senere Københavns Kommune. Dette skete i takt den generelle socialpolitiske og – videnskabelige udvikling i den offentlige sociale sektor.

Diakoni på Ll. Istedgade

“Under en flytning prøver man jo altid at sortere de forskellige ting, man har, for ikke at flytte ting med, som er værdiløse på det nye sted (...) Men der er een ting, man har sat alt ind på at bevare – det evangeliserende i arbejdet – at det på det nye sted også må være fundamentet i arbejdet blandt hjemløse mænd trods alt det administrative der jo kræves af os i det daglige (...) at fundamentet skal være JESUS KRISTUS – Ham som skaber den fred, som manden trænger til.”

Da Mændenes Hjem i 1960 flyttede til den nye bygning på hjørnet af Istedgade og Ll. Istedgade, blev arbejdet betragteligt udvidet. Dels som følge af, at de fysiske rammer blev større og mere tidssvarende, og at de dermed kunne rumme flere brugere. Dels som følge af, at arbejdet fik nyt indhold, med fokus på blandt andet resocialisering, herunder rådgivning af både økonomisk, juridisk og social art. Sidstnævnte var en konsekvens af det økonomiske samarbejde med Socialministeriet, der blev indledt i 1960, hvormed Mændenes Hjem blev udbyder af service til det offentlige. Dette samarbejde indebar, at Mændenes Hjem skulle leve op til en række krav som offentlig samarbejdspartner, herunder altså en resocialiserende indsats i arbejdet. Disse udefrakommende krav til arbejdet, medførte en risiko for, at institutionens diakonale egenart kunne blive truet, som flere i miljøet omkring Mændenes Hjem frygtede. Men som ovenstående citat illustrerer, blev de diakonale værdier i arbejdet betonet af den nytiltrådte forstander Gerhard Stidsen.¹² Intentionen var, at arbejdet fortsat skulle hvile på to ben: ønsket om at hjælpe

¹² Gerhard Stidsen tiltrådte i 1962. Han var i lighed med de foregående forstandere funderet i Indre Mission og afløste Mændenes Hjemms anden forstander, Niels Sørensen, der trak sig fra arbejdet som 70-årig. Stidsen

hjemløse mænd til et bedre liv og troen på at dette nødvendigvis måtte følges af missionsvirksomhed: ”Vi skal ikke blot give den hjemløse noget at leve af, men også noget at leve for.” Formålet med arbejdet på Mændenes Hjem i 1960 var dermed det samme som i 1905, hvor virksomhedens formålparagraf slog fast, at mændenes skulle ”frelses baade timeligt og evigt”. Den videre analyse vil vise, hvorvidt diakoni blev fastholdt som værdimæssigt udgangspunkt for arbejdet på Mændenes Hjem.

Arbejdets fundering i diakoni betød, at kristne værdier fyldte meget i dagligdagen, gennem eksempelvis gudstjenester og møder med kristent indhold, hvilket bestyrelsen for Missionen blandt hjemløse Mænd fremhævede overfor den nye forstander. ”Ved min ansættelse i 1962 fik jeg at vide, at jeg skulle forkynde mændene om Jesus. Det gjorde jeg også, (...) alt var i den kristne ånd.” Den kristne tro ikke blot skulle være fundament for arbejdet blandt de hjemløse mænd, men også blive fundamentet og lyset i herbergsgæsternes liv. Udgangspunktet for, at medarbejderne på Mændenes Hjem kunne udføre det vanskelige arbejde blandt de hjemløse, var ikke “(...) menneskelig idealitet eller en almindelig næstekærlighed og heller ikke i almindelig menneskelig medynk.”, men “(...) at Gud selv har lagt dette arbejde på nogle menneskers hjerter, så de ikke kan andet; thi Kristi kærlighed tvinger dem.”. På denne måde motiverede bestyrelsesformand Kristian Pontoppidan i 1963 arbejdet diakonale karakter med en diakoniforståelse, der lå tæt op af den nytestamentlige og mere individuelt begrundede, hvor Jesus tjente som eksempel til efterfølgelse for den kristne. Diakonien blev fremstillet som den aktive handlende side af troen, der rakte ud mod næsten, mens troen i sig selv rakte opad mod Gud. Ligeledes blev troen anset som en uundværlig basis for det sociale arbejde og omvendt, en indbyrdes afhængig helhed. ”Sådan er det også med troen; hvis den ikke har gerninger, er den i sig selv død.”

Denne tilgang til arbejdet på Mændenes Hjem og på andre diakonale institutioner mødte kritik fra blandt andet politisk hold. Dette beskrev Gerhard Stidsen således i 1967:

fungerede som forstander for Mændenes Hjem indtil 1973, hvor han blev forstander for det nyoprettede Kollegiet for Hjemløse på Gl. Køge Landevej. Gerhard Stidsen var den sidste forstander for Mændenes Hjem der samtidig fungerede som sekretær (formand) for Missionen blandt hjemløse Mænd.

”(...) der rettes en mere eller mindre hård anklage mod kristen filantropi på vores forsorgs- og omsorgshjem. At man driver missionerende virksomhed blandt mennesker, som helst vil have sig det frabedt.”

At det diakonale arbejde, såvel som andet humanitært arbejde havde svagheder, nægtede Stidsen ikke. Men han fremhævede at svaghederne havde *”(...) en bestemt årsag, nemlig denne: at det skal udføres af mennesker”* Det var dermed ikke Mændenes Hjem diakonale egenart, der var årsagen til de svagheder der måtte være i arbejdet, selvom det var arbejdets kristne værdigrundlag de udefrakommende kritikere slog ned på. Herunder eksempelvis i forbindelse med en generel samfundsdebat om Fristaden Christiania i 1970'erne, hvor både omgivelserne og støtter fra vennekredsen ifølge Gerhard Stidsen kritiserede den diakonale sociale indsats, herunder Mændenes Hjem:

”Det er med blandede følelser, man læser forskellige indlæg i dagspressen. Som mangeårig medarbejder i et socialt arbejde undgår man ikke at rystes, når man ser, hvor egoistiske, hårde og kolde disse indlæg kan være. Man kan nok blive noget nedslået ved tanken om, at kristeligt socialt arbejde ikke bedre har formået at argumentere for formålet med sit arbejde.”

Formålet lå som en del af arbejdets diakonale egenart. Det var kirkeligt socialt arbejde blandt de svageste i samfundet, baseret på et kristent værdisæt hvor næstekærlighed, medmenneskelighed og kærlighed til Gud stod i centralt. Stidsen beskrev i 1966 arbejdet *”(...) som folkekirkens sociale arbejde (...)”*, der blev udført af lægfolk, som følte et socialt medansvar overfor folkekirke og medmenneske ud fra troen på, at Gud kunne bruge deres arbejde. Han betonedede dog i samme artikel, at medarbejderne ikke af den grund blev mere hellige end andre, eller opfattede sig selv som særligt udvalgte af Gud.

I mødet med en kritisk forståelse af den diakonale indsats på Mændenes Hjem, var det den mere samfundsorienterede diakonitilgang der blev fremført som arbejdets fundament. Arbejdet blev bredere begrundet i forholdet til både Gud, kirke og samfund, og ikke kun med teologiske argumenter.

Ikke blot omgivelserne forholdt sig kritiske overfor Mændenes Hjem som diakonal institution. I forbindelse med ovenstående debat om Christiania, havde repræsentanter for Missionen blandt hjemløse Mænd, det fremgår ikke hvem, ytret sig positivt omkring fristaden. Dette var ikke populært blandt mange af de økonomiske støtter, der anså det som et udtryk for at organisationen var blevet venstreorienteret. Det kom frem i forbindelse med at en anden diakonal organisation, Kirkens Korshær også forholdt sig positivt til Christiania.

”Da Kirkens korshær påtog sig en holdning vedr. Christiania, fik man et brev, hvori der stod, at nu ville man ikke mere støtte KK, for nu var den lige så venstreorienteret som Missionen blandt hjemløse Mænd??”

Forstander Gerhard Stidsen hverken be- eller afkræftede en venstredrejning af organisationen, hvilket kan ses som udtryk for, at bestyrelsen og andre centrale personer bag Missionen blandt hjemløse Mænd og Mændenes Hjem ikke ønskede at støde personer i støttekredsen gennem udmeldinger, der kunne forstås som politiserende.

Organisationen var apolitisk, men i kraft af dens sociale engagement udviste den stor åbenhed overfor initiativer, som eksempelvis Christiania, der kunne hjælpe de hjemløse og andre udstødte grupper til en bedre tilværelse. Dette virkede, som ovenstående citat viser, stødende på nogle af de mere konservative kræfter blandt de økonomiske støtter. Disse udgjorde på trods af Socialministeriets økonomiske støtte til Mændenes Hjem, stadig det økonomiske fundament for organisationen Missionen blandt hjemløse Mænd og bidrog ligeledes fortsat til dele af driften på Mændenes Hjem. Vennernes betydning for arbejdet blev understreget gang på gang i bladet fra Missionen blandt Hjemløse, hvor de blev takket for deres trofasthed og støtte til arbejdet. Hvem vennekredsen bestod af, og hvorfor de støttede arbejdet, opridsede Gerhard Stidsen kort i 1976:

”En part af denne vennekreds er mennesker, der selv har mærket den menneskelige nød på deres krop, enten direkte eller indirekte, andre støtter os ud fra solidaritetstanken, andre igen har ”arvet” det fra deres forældre.”

Deres hjælp til arbejdet var stadig fortrinsvis økonomisk, men mange hjalp derudover ved på frivillig basis at sælge lodsedler, afholde basar, strikke sokker til julegaver til de hjemløse eller gennem forbøn for arbejdet.

Professionalisering af arbejdet

Den mere samfundsorienterede tilgang til diakonalt arbejde var en del af en generel tendens til professionalisering og videnskabeliggørelse indenfor socialt arbejde, der havde tegnet sig siden 1930'erne. I løbet af 1960'erne blev denne tendens mere fremherskende og betød, at mere socialfaglige normer begyndte at præge arbejdet. Et eksempel herpå var oprettelsen af Interessekontoret på Mændenes Hjem i 1968.

Gennem hele institutionens historie havde medarbejderne erfaret, at størstedelen af brugerne havde problemer med at administrere deres økonomi, ligesom flere af dem havde et anstrengt forhold til det offentlige. Interessekontoret fungerede derfor som bank, rådgivning og som vejleder i forbindelse med kontakten til det offentlige system, og havde dermed stor betydning i indsatsen for at resocialisere brugerne.

Denne resocialiseringsindsats blev i 1970 betegnet som en af institutionens hovedopgaver, hvormed brugerne skulle hjælpes til en bedre tilværelse. Det betød, at der var sket en forskydning fra tidligere, hvor det primære formål med arbejdet var brugernes åndelige frelse, igennem en mere legemlig ophjælpning. I løbet af 1960'erne og 1970'erne blev den resocialiserende indsats primær og missionsgerningen sekundær. Hvor legemlig ophjælpning tidligere havde været forudsætning for den åndelige frelse, blev den åndelige hjælp nu betragtet som middel til resocialisering for, at mændene kunne få en bedre tilværelse i social og samfundsmæssig forstand. Dette illustreres gennem det syn på hjemløse og hjemløshed der i denne periode ofte kom til orde i bladet: *"Han er isoleret fra fællesskabet, hans tilværelse indeholder et stort problemkompleks, et sammenspil af sygdom, livets ondskab, personlig brist m.v."* Forstander Stidsen forklarede i artiklen ikke den hjemløses skæbne som konsekvens af manglende tiltro til Gud, men med mere sociale begreber og ud fra sociale begivenheder, eksempelvis alkoholisme, ensomhed, skilsmisse eller afsoning af straf. Derfor skulle en væsentlig del af midlerne til afhjælpningen af problemerne også relateres hertil. Hjemløshed blev

fremstillet som et samfundsproblem, der udsprang af dels strukturelle, dels individuelle forhold, der blev forstærket af den økonomiske, tekniske og politiske udvikling. Som forstander på Mændenes Hjem betragtede Gerhard Stidsen hjemløshed og andre sociale problemstillinger som udfordringer, der kun kunne afhjælpes gennem en forstående og en ikke-moraliserende medmenneskelig holdning til de socialt udsatte, og gennem en bred samfundsmæssig indsats.

”Når vi skal være lydige mod Guds vilje, kræves der mere af os end blot at proklamere nogle almindelige moralske principper. Der kræves, at vi går helt ind i det almindelige livs pligter, og gør os umage for at forstå de sociale problemer i vor tid, og tage aktiv del i bestræbelserne for at løse dem. Vi må på enhver måde virke for samfundets retfærdige ordning”

Gerhard Stidsens vægtning af en samfundsmæssig retfærdighed i ovenstående citat var tegn på, at folkene bag Mændenes Hjem var begyndt at betragte den diakonale indsats som part af en større samfundsmæssig helhed, og ikke udelukkende som del af en kirkelig og teologisk helhed. Oprettelsen af interessekontoret var en del af mere den samfundsorienterede indsats, der gav arbejdet et mere socialfagligt præg. Dette betød dog, at Gerhard Stidsen flere gange overfor støttekredsen måtte betone, at arbejdet på Mændenes Hjem ikke, som tilfældet var i andre diakonale institutioner, ville udvikle sig til at blive *”ren humanitært”*.

At forståelsen af det diakonale værdigrundlag for arbejdet reelt havde ændret sig i en mere generel og humanitær og samfundsorienteret retning, blev af forstander og bestyrelse ofte begrundet med en stigende professionalisering af arbejdet. Blandt årsagerne til denne professionalisering, var blandt andet det offentliges krav om:

”(...) at der på institutionerne helst skal være specialister, såsom psykiatikere, psykologer, socialrådgivere m.v. og har disse ikke syn for det kristne indslag i rådgivning o.s.v., er de med til at ændre arbejdets karakter på institutionen.”

Denne udvikling mod øget professionalisering er også i andre sammenhænge, blevet fremført som en trussel imod det frivillige arbejde og frivillige organisationers egenart. Med udviklingen fulgte ikke blot flere lønnede ansatte, men også, at mere professionelle normer kom til at præge arbejdet. Dette var udtryk for en såkaldt faglig integration, der kunne betyde at medarbejderne i forsøget på at gøre arbejdet så godt som muligt, socialfagligt set, glemte at den drivende kraft skulle være næstekærlighed. Det blev problematiseret af sognepræst Jørgen Fabricius, da han var taler ved årsmødet i 1974. *”(...) man søger at udføre det perfekte, men glemmer, at den drivende kraft skal være næstekærlighed, og ikke så meget ens egne krav til arbejdets udførelse, der mere har med egenkærlighed at gøre.”*

Den stigende tendens til øget professionalisering og videnskabeliggørelse, kom i bladet til udtryk gennem et øget fokus på problemstillinger af mere medicinsk og social karakter, eksempelvis en artikelserie om alkoholisme.¹³ Baggrunden for at redaktionen bag MBH valgte at få en overlæge til at lave en sådan artikelserie skal findes i, at alkoholisme som tidligere nævnt, igennem hele Mændenes Hjemms historie havde præget brugergruppen og været en væsentlig problematiserende faktor i arbejdet.

Bistandslovens betydning for Mændenes Hjem

Kravene fra det offentlige om, at der skulle være uddannet personale og udføres en resocialiserende indsats på private institutioner for udsatte mennesker, blev skærpet med Bistandsloven i 1976. Den indeholdt syv paragraffer, der omhandlede foranstaltninger for utilpassede eller subsistensløse personer. Med disse paragraffer blev der fra det offentliges side stillet krav om, at der skulle være herbergs- og forsorgspladser til sådanne personer. Institutionerne kunne være offentlige eller selvejende, men de skulle følge gældende retningslinjer fra Socialministeriet, ligesom der skulle føres offentligt tilsyn med dem. Retningslinjerne omkring institutionernes egenart og virke var forholdsvis generelle, idet de skulle omfatte institutioner af meget forskellig art. Dette betød

¹³ Det mere faglige fokus i bladet kunne hænge sammen med en ændret sammensætning af skribenter. Det er dog ikke sandsynligt at dette skulle kunne forklare den generelle udvikling i diskursen i bladet, idet især nyere medarbejdere og bestyrelsesmedlemmer ofte havde et mere teologisk udgangspunkt i deres tekster end ældre medarbejdere, der i højere grad fokuserede på dagliglivet, samarbejdet med det offentlige og andre ikke-teologiske problemstillinger. Alle artikler om alkoholisme er skrevet af overlæge Eigil Jensen.

imidlertid, at de i sig selv ikke kunne medføre væsentlige konsekvenser for Mændenes Hjem.

Derimod fik bistanndslovens bestemmelser vedrørende brugerne betydning for Mændenes Hjem, blandt andet ved, at der blev krævet en øget grad af professionalisme i arbejdet. Eksempelvis skulle en institution, ved en brugers 'ikke kortvarige' ophold, etablere et samarbejde med den lokale socialforvaltning eller andre relevante offentlige sociale instanser. Ligesom der på institutionen skulle føres en behandlingsjournal med fokus på brugerens adfærd og erhvervsevne, og iværksætte resocialiserende foranstaltninger. Sidstnævnte omfattede at:

”Institutionerne skal gennem forebyggelse, behandling, revalidering og omsorgsforanstaltninger tilstræbe, at klienten i videst muligt omfang kan vende tilbage til erhvervsmæssig beskæftigelse eller, såfremt dette ikke er muligt, til andre hjælpeformer udenfor institutionen.”¹⁴

Kravet om resocialisering betød, at arbejdet på Mændenes Hjem skulle udvides, blandt andet med den omfattende journalføring og det intensiverede samarbejde med de offentlige instanser. Dette lagde pres på medarbejderne i forhold til at løse alle opgaverne i arbejdet, nye som gamle. På flere områder havde institutionens arbejde dog allerede resocialiserende aspekter. Omsorgsarbejde i forhold til brugerne var en væsentlig del af medarbejdernes hverdag, ligesom interessekontoret på flere områder allerede havde etableret et samarbejde med offentlige instanser, eksempelvis med hensyn til tilbagebetaling af brugernes gæld.

Det øgede samarbejde mellem det offentlige og institutioner som Mændenes Hjem, blev af socialdirektør H. Koldby Nielsen i 1977 fremdraget som en fordel for alle parter. Samarbejdet skulle gerne bevirke, at bistanndsloven for alvor kunne blive *”(...)et virkeligt hjælpeapparat.”* Hermed mente han, at koblingen mellem det offentlige økonomiske midler og omfattende hjælpesystem og diakoniens menneske-til-

¹⁴ Det er i denne sammenhæng interessant at erhvervsbeskæftigelse ses som mål for resocialiseringen, hvilket er udtryk for at eksempelvis hjemløshed blev betragtet som et socialt betinget fænomen. Dette hang sammen med at gruppen af hjemløse på dette tidspunkt endnu ikke var så præget af mennesker med psykiske lidelser som tilfældet er i dag.

menneske tilgang kunne give det samlede sociale arbejde et løft. Dermed foregreb han frygten for, at et tiltagende offentligt socialt system ville gøre institutioner som Mændenes Hjem overflødige og ligeledes, at det medmenneskelige aspekt i socialt arbejde ville forsvinde. Men bekymringen for, hvorvidt det nære økonomiske samarbejde med Københavns Kommune ville få konsekvenser for diakonalt arbejde bestod, som følgende citat viser:

”Der er for mig ingen tvivl om, at den dag det sociale arbejde kun skal drives for offentlige midler, har vi mistet noget meget afgørende medmenneskeligt i vort samfund. (...) Det er ikke nok, at vi i vort samfund har et socialt arbejde, hvis ikke dette arbejde samtidig er et medmenneskeligt arbejde.”

Da Mændenes Hjem fik driftsoverenskomst med Københavns Kommune, blev institutionen, ligesom en lang række andre private institutioner, en selvejende udbyder af service til det offentlige. Mændenes Hjem blev på denne måde en slags organisationshybrid, der fik driften betalt af det offentlige, men stadig bevarede selvbestemmelsen og selvejet. Dette betød, at institutionens diakonale særpræg stadig kunne bevares. Diakoniforståelsen på institutionen ændrede sig dog, hvilket afspejledes i bladet, hvor antallet af artikler med et diakonalt fokus som tidligere nævnt blev færre. Var der færre artikler med kristent indhold, fik disse til gengæld en længere og mere argumenterende karakter, hvor blandt andet behovet for diakonalt arbejde blev behandlet. Til dels ud fra en samfundsvinkel, hvor diakonale institutioners rolle i forhold til velfærdsstaten var i centrum. Dels i forhold til kirkens behov for diakonalt arbejde, som den praktiske side af teologien. Og endelig i forhold til diakoniens rolle på Mændenes Hjem, som den daværende bestyrelsesformand Gunnar Hermansen udtrykte det i 1975:

”(...) den opfattelse trænger mere og mere frem, at selvfølgelig har evangeliet praktiske – både sociale og politiske konsekvenser. KÆRLIGHEDEN er igen kommet i focus – ikke teoretisk, men med konsekvens og i praktisk handling.”

Det var ikke diakoniens rolle i medarbejderens liv og tro der var i centrum, men diakoni som næstekærligt socialt arbejde, omsorgen for medmennesket, med et socialt og politisk blik for arbejdets betydning for velfærdssamfundet. Men åbenheden overfor et samfundsmæssigt fokus måtte ikke dække for diakoniens næstekærlige og medmenneskelige drivkraft, som den daværende forstander for Mændenes Hjem, Bent E. Skovsgaard¹⁵ beskrev det i 1979:

”Det er vigtigt for os at bevare den nære menneskelige kontakt, og at vi er villige til at arbejde med det store område, der hedder sjælesorgsarbejdet. At alle vore handlinger bliver en håndsrækning, der må ses i lyset af et kristent menneskesyn.”.

Centralt i citatet og artiklen det er hentet fra, er forståelsen af diakoni som omsorg for medmennesket. Det var medmennesket, næsten, der med sine behov og sin skæbne fik den troende til at agere næstekærligt og udføre diakonalt arbejde, der omfattede både ånd og legeme. Dette hang sammen med overbevisningen om, at mennesket af Gud havde fået til opgave at leve i et samfund, et fællesskab. Og af Jesus til opgave at hjælpe ethvert nødlidende menneske. Dette var en naturlig følge af opfattelsen af, at alle mennesker var den troendes næste, og at næstekærligheden fik den troende til at hjælpe. Det var i denne sammenhæng væsentligt, at diakonien udsprang af kærligheden til næsten, medmennesket. Diakoni var dermed ikke middel til salighed eller fuldkommengørelse som kristen, men var relateret til relationerne mellem mennesker.

”Kristendommen kender et menneskes værdi. Den er ubetalelig. Derfor må kristne lide, når mennesker har det ondt. Det må gøre ondt dybt i hjerte, sjæl og sind, når et menneske – skabt til det højeste – nedværdiger sig selv, eller nedværdiges af andre, - når det lider – eller tilføjer andre lidelse. Derfor er menneskelig lidelse (...) aldrig den kristne uvedkommende. Derfor driver den kristne kirke diakonia:

¹⁵ Skovsgaard overtog posten som forstander for Mændenes Hjem i 1973 da Gerhard Stidsen blev forstander for det nyoprettede Kollegiet for hjemløse i Valby.

tjeneste for tabere. (...) kristendom er omsorg for mennesker – for menneskets egen skyld.”

Således beskrev bestyrelsesmedlem og pastor Gunnar Hermansen i 1972 det sociale arbejdes kristne fundament. Hans diakoniforståelse vedkendte sig et kollektivt ansvar for alle samfundets medlemmer. Hermansen betragtede diakonalt arbejde som et led i realisationen af Guds rige gennem arbejdet for lighed, retfærdighed og fred. Denne diakoniforståelse var rundet af den gammeltestamentlige solidaritetstanke, at alle mennesker var skabt af Gud og at alle mennesker dermed var medskabninger. Den rummede også den nytestamentlige ubegrænsede næstekærlighed, der eksempelvis fik den barmhjertige samaritan til at konkretisere næstekærligheden til handling i mødet med den nødlidende. Kærligheden til medmennesket var det centrale i det diakonale arbejde, og det der gjorde det muligt at hjælpe de hjemløse mænd: *”Guds kærlighed omsat i konkret handling i tjeneste for mennesker, specielt mennesker i nød.”*

Opsamling

Velfærdsstatens udvikling og vækst indenfor det sociale område indebar blandt andet, at private institutioner udviklede sig til organisationshybrider, der hverken var fuldt offentlige eller private. Som selvejende institution fortsatte Mændenes Hjem med at udføre arbejdet på diakonalt grundlag, men med et øget fokus på mere sociale problemstillinger. For Mændenes Hjem vedkommende fik den stigende professionalisering konkret betydning i kraft af oprettelsen af Interessekontoret. Kontoret kom hurtigt til at tilføre arbejdet nogle væsentlige funktioner, der var relateret til det offentliges krav til socialt arbejdes udførelse. Derudover overtog Interessekontoret rollen som den primære kontaktkilde til brugerne fra de personlige møder, hvor brugere og medarbejdere mødtes til en samtale af især åndelig art. Interessekontoret foregreb en del af det arbejde, der med Bistandsloven og driftsoverenskomsten med Københavns Kommune blev lovpligtigt for institutionen, hvoraf den resocialiserende indsats blandt brugerne især var væsentlig. Som del af det resocialiserende arbejde skulle Mændenes Hjem i langt højere grad end tidligere samarbejde med de offentlige sociale forvaltninger, om at forsøge at løse mændenes problemer, hvad enten de var økonomiske, sociale,

psykiske eller lignende. Denne bredere tænkning af arbejdet fik betydning for hvorledes forståelsen af diakoni udviklede sig. Det fremherskende diakonisyn på Mændenes Hjem fra især 1960'erne og frem tidligere fokuserede på kærligheden til medmennesket og fællesskabet som drivkraft i arbejdet. Dette stod i modsætning til tiden før og under Anden Verdenskrig, hvor det især var den troendes eget behov for at udføre diakonalt arbejde, der blev fremstillet som den væsentligste drivkraft i arbejdet. Begreber som social retfærdighed, solidaritet og kollektivt ansvar blev i tiden efter besættelsen hyppigt anvendt, og viser en udvikling fra en snæver individorienteret forståelse af diakoni, til en bredere og mere samfundsorienteret tilgang.

Diakoni på Mændenes Hjem gennem 70 år

Som de to foregående kapitler viser, skete der i løbet af 1900-tallet en udvikling i det dominerende diakonisyn som medarbejdere, bestyrelse og forstander fremlagde i bladet. Årsagerne hertil er blevet ridset op i de to foregående kapitler. Fokus for dette kapitel er de konsekvenser udviklingen i diakoniforståelsen fik for arbejdet på institutionen. Især i forhold til Mændenes Hjem organisatoriske opbygning og det egentlige arbejde blandt de hjemløse.

Diakoniens rolle på Mændenes Hjem

Arbejdets diakonale værdigrundlag havde stor betydning for Mændenes Hjem i forhold til at have et mål for arbejdet og midler til at opnå dette mål. Diakonien var derudover væsentlig i forhold til skabelsen af en fælles identitet og et fællesskab blandt medarbejderne og de økonomiske støtter og var ligeledes central i forholdet til det omgivende samfund. Da forståelsen af værdigrundlaget ændrede sig, fik det blandt andet konsekvenser herfor.

Som beskrevet ovenfor, har især to forståelser af diakoni været centrale på Mændenes Hjem. En tilgang der fokuserede på det udøvende subjekt, diakonen, og en tilgang der havde fokus på objektet, den hjemløse. Den mere subjektorienterede tilgang til diakoni var fremherskende i institutionens tidlige år og knyttede sig især til tiden i Eskildsgade. Diakonalt arbejde blev fremstillet som del af udøverens kristne identitet, og flere af folkene bag Mændenes Hjem fremstillede det diakonale arbejde som sand kristen livsførelse med Jesus og hans gerninger som forbillede. En væsentlig del af den diakonale gerning var missionsvirksomhed og forsvar af kristne værdier. Det var derfor ikke uden grund, at Mændenes Hjem blev fremstillet som menighedens forpost på Vesterbro, hvor det ukristelige liv var særlig synligt. Arbejdet blandt de hjemløse var præget af diakoniens missionerende aspekter, idet gudstjenester, andagter og samtaler med et åndeligt indhold var centrale elementer i dagligdagen på Mændenes Hjem. Dette havde også et mere fysisk udtryk, idet facaden på det første Mændenes Hjem i Eskildsgade mindede om en kirkegavl med sine kamtakker. Dertil fik mødesalen i bygningen, hvor der blandt andet blev afholdt gudstjenester, tilnavnet Lazarus-kirken af de hjemløse.¹⁶

¹⁶ Johannesevangeliet 11, 1-44. Lazarus døde af sygdom, men blev kaldt tilbage til livet af Jesus.

Dette ser jeg som udtryk for, at de hjemløse, i det mindste en del af dem, anså det missionerende arbejde, der blev gjort på Mændenes Hjem som en positiv faktor i deres liv. I denne forbindelse skal det understreges, at en stor del af de hjemløse mænd, som børn var blevet opdraget med udgangspunkt i den kristne tro, deres barnetro. Det var denne barnetro medarbejderne på Mændenes Hjem søgte at hjælpe herbergsgæsterne til at genfinde.

Udover Mændenes Hjems fysiske diakonale karakteristika var institutionen også organisatorisk præget af den nære tilknytning til Indre Mission. Forstanderen og en del af de øvrige medarbejdere boede på Mændenes Hjem, og forstanderen havde en husfaderlignende rolle på institutionen. Helt frem til starten af 1970'erne tog også forstanderens hustru del i arbejdet, hvormed hun var med til at betone det 'hjemlige' på Mændenes Hjem.¹⁷ Forstanderparret og størstedelen af medarbejderstaben blev i lighed med bestyrelsesmedlemmerne fortrinsvis rekrutteret fra kristne kredse. Dermed delte de institutionens overordnede diakonale værdisæt, hvilket betød at den fælles identitet var forholdsvis klar. Derfor behøvede Mændenes Hjem i modsætning til andre institutioner som udgangspunkt ikke at skabe en kollektiv organisationsidentitet, idet herbergets og Missionen blandt hjemløse Mænds organisationsidentitet udsprang af arbejdets diakonale karakter og værdier. Med det fælles værdigrundlag som udgangspunkt arbejdede medarbejderne efter stort set de samme målsætninger, for at give brugerne optimal hjælp i fysisk og sjælelig henseende. De diakonale værdier fungerede dermed som mål for arbejdet: brugernes åndelige og fysiske ophjælpning. Og ligeledes fungerede den diakonale næstekærlige, kristne og missionerende gerning fungerede som redskab til at nå målet.

Også i forhold til Mændenes Hjems relation til den voksende offentlige fattigforsorg havde de diakonale værdier betydning. Institutionen blev flere gange fremstillet som et kristent alternativ til det verdslige samfunds sociale arbejde. Folkene bag institutionen forholdt sig i opposition til de fremherskende socialpolitiske ideer, der

¹⁷ Hans Olsens, Niels Sørensens og Gerhard Stidsens hustruer deltog alle aktivt i arbejdet, og skrev indlæg til bladet, ofte rettet mod de kvindelige venner. Ligeledes brugte Gerhard Stidsen ofte billeder af sine børn, der fremviste indpakkede gaver til de hjemløse i bladet når han skulle anmode vennerne om at donere julegaver og lignende. Bent Skovsgaards (forstander 1974-1981) hustru, Sigrid, var kun sjældent synlig i bladet, men tog øjensynligt del i arbejdet som kantineafdelingsleder. Da Jørgen Arnt blev forstander (forstander 1981-1990), havde hans hustru, Gytha, eget arbejde og deltog derfor ikke i dagligdagen på Mændenes Hjem.

eksempelvis kom til udtryk i 1930'ernes socialreform, hvor drivkraften var en socialdemokratisk stræben efter et retfærdigt samfund.

I forbindelse med, at Mændenes Hjem fik mere kontakt til den verdsligt orienterede offentlige fattigforsorg, viste den mere bibeltro forståelse af diakoni sig ufrugtbar. Blandt andet på grund af, at den ikke indregnede den indflydelse, samfundets aktuelle indretning havde for de hjemløse mænd og deres situation. Dette betød, at diakoniforståelsen på Mændenes Hjem, især i efterkrigstiden, blev mere samfundsorienteret for, at institutionen kunne imødekomme det verdslige samfunds problemstillinger og udfordringer. Det er svært at afgøre om dette var en bevidst udvikling. Det er dog sandsynligvis del af en proces, hvor institutionens medarbejdere søgte at imødekomme de krav, som især den socialpolitiske udvikling stillede til herbergsdrift og arbejde blandt hjemløse. Dette betød, at særligt sociale problemstillinger og løsningen heraf i højere grad fik betydning for, hvorledes arbejdet skulle udføres. Dertil kom den stigende grad af professionalisme indenfor socialt arbejde, til at præge arbejdet på Mændenes Hjem i løbet af især 1960'erne. Dette gav sig eksempelvis udslag i oprettelsen af Interessekontoret. Oprettelsen heraf var blandt andet en konsekvens af det øgede samarbejde med det offentlige, og af brugernes øgede behov for at kunne få hjælp i forbindelse med deres kontakt med offentlige instanser. Interessekontoret og dets arbejde var endvidere udtryk for, at det primære mål for arbejdet på Mændenes Hjem havde rykket sig fra de hjemløses åndelige frelse, til deres mere legemlige og sociale frelse. Den diakonitilgang der var fremherskende i artiklerne fra især 1960 og frem havde som nævnt det hjemløse medmenneske i centrum. Dette kan ses som udtryk for at Guds riges fremme, ikke længere blev betragtet som mål for det diakonale arbejde, men som forbillede for et kirkeligt socialt arbejde der søgte at fremme samfundsmæssig retfærdighed - og dermed bedre livsbetingelser for de hjemløse.

Endvidere blev institutionens organisatoriske opbygning i højere grad præget af, hvorledes lignende institutioner var opbygget. Eksempelvis offentlige institutioner for hjemløse. Her var bestyrelse og institution tydeligere adskilt, og forstanderen havde en mere ledelsesorienteret rolle i arbejdet, og fungerede i mindre grad som husfader. Dette blev understreget af, at flere af de øvrige ansatte i løbet af 1960'erne og 1970'erne fik

titel af eksempelvis afdelingsleder for kantine, interessekontor eller lignende. En væsentlig forstærkende faktor i denne udvikling var indføringen af Bistandsloven af 1976, hvormed offentlige og selvejende institutioner skulle følge samme reglement, der blev udstukket af Socialministeriet. Dette medførte en yderligere ensretning af institutionsdrift indenfor det sociale arbejde, også i forhold til Mændenes Hjem. Også i forhold til medarbejderstaben og arbejdets organisering, blev den ændrede diakoniforståelse åbenbar. De krav der blev stillet til privat socialt arbejde fra det offentlige side, især med Bistandsloven, fik flere konsekvenser for Mændenes Hjem. Herunder at en del af medarbejdergruppen måtte rekrutteres fra ikke-kristne kredse for, at institutionen kunne opfylde bestemmelserne om uddannet personale.¹⁸ Dette betød at medarbejderstaben ikke nødvendigvis havde en fælles forståelse af arbejdets diakonale værdier, hvorfor det kristne aspekt i arbejdet enten måtte betones kraftigere eller afdæmpes for at skabe en fælles organisationsidentitet. Dette blev især tydeligt i 1975, da Missionen blandt hjemløse Mænd og Mændenes Hjem omskrev formålsparagraffen for arbejdet, så § 1 kom til at lyde således:

”Organisationens formål er i ord og gerning, at øve tjeneste blandt hjemløse. Arbejdet skal ledes i kristen ånd, være opsøgende og hjælpende, og gennem samtaler og mødevirksomhed søge at give såvel åndelig som praktisk vejledning.”

Som citatet viser, holdt organisationen fast i sit diakonale særpræg. Dette fremhæves af de diakonalt relaterede begreber som tjeneste, gerning og åndelig vejledning. Udover at den diakonale drivkraft blev betonet, blev også arbejdets sociale aspekter understreget. Dette er et udtryk for, at ledelsen bag Missionen blandt hjemløse Mænd og Mændenes Hjem organisatorisk søgte at rumme både medarbejdere, den sociale lovgivnings bestemmelser og de hjemløse brugere.

¹⁸ Det er i denne forbindelse væsentligt at holde for øje, at en stor del af de frivillige medarbejdere på Mændenes Hjem fortsat kom fra det kristne bagland. Eksempelvis blev Mændenes Hjem i 1975 del af diakoniåret, hvor unge kristne i et år arbejdede frivilligt på en diakonal institution.

Opsamling

Medarbejdernes og ledelsens tilgang til de diakonale værdier der lå bag arbejdet ændredes i løbet af Mændenes Hjem's første 70 år. Fra et diakonisyn der havde medarbejdernes, ledelsens og støttekredsens gerninger og tro i centrum, til et diakonisyn der fokuserede på de hjemløses vilkår og problemer i en bredere samfundsmæssig kontekst. Denne udvikling fik også en, om end begrænset, indflydelse på diakonien som institutionens organisatoriske værdigrundlag. Det diakonale særpræg blev bevaret, men med et mere kollektivt sigte. Den offentlige sociale sektors øgede indflydelse på private institutioner var en væsentlig faktor i udviklingen mod den mere objektcentrerede diakoniforståelse. Da Mændenes Hjem i 1976 fik driftsoverenskomst med Københavns Kommune, blev kommunens indflydelse på arbejdet øget betragteligt. En anden konsekvens heraf var, at den tætte økonomiske tilknytning til støttekredsen blev unødvendig for institutionens overlevelse. Dog blev kontakten til støtterne bevaret gennem bladet og Missionen blandt hjemløse Mænd, der fortsat var fuldt ud afhængig af støtternes økonomiske bidrag. Dette betød, at indsatsen på Mændenes Hjem både indbefattede indflydelsen fra og samarbejdet med det offentlige, og den kristne tro som drivkraft udfra en forståelse af socialt arbejde som en nødvendig kristen gerning. I kraft af institutionens diakonale værdier kunne Mændenes Hjem positionere sig som et alternativ til den offentlige sociale sektor og de øvrige private aktører indenfor socialt arbejde. Mændenes Hjem var en diakonal institution i den ellers verdslige sociale sektor.

Mændenes Hjem og velfærdsstaten

Folkene bag Mændenes Hjem forholdt sig igennem institutionens første 60 år, generelt set skeptisk i forhold til den offentlige sociale sektor og dens arbejde blandt samfundets svageste. Alligevel indledte institutionen et økonomisk samarbejde med først Socialministeriet og siden Københavns Kommune, to af de væsentlige aktører indenfor offentligt socialt arbejde i København. Vejen til dette samarbejde og dets betydning for Mændenes Hjem er fokus for dette kapitel, hvor de værdier den offentlige sociale sektor blev tillagt i af miljøet omkring Mændenes Hjem, bliver forholdt til Mændenes Hjems diakonale værdigrundlag.

Den tidlige velfærdsstats rolle

Den tidligere opridsede udvikling mod et øget samarbejde mellem Mændenes Hjem og den offentlige sociale sektor, var en lang proces der løbende blev beskrevet i adskillige artikler i bladet. Det offentlige sociale arbejde blev både rost og udskældt af flere skribenter, ligesom drivkræfterne bag det offentliges sociale arbejde blev holdt op imod de drivende kræfter i diakonalt arbejde. Eksempelvis skrev forstander Niels Sørensen allerede i 1932 i forbindelse med, at de arbejdsløse nok kunne få arbejdsløshedsunderstøttelse, men ikke vejledning fra det offentlige, at ”(...) *der ikke er og ikke kan være et Hjerteforhold - Kærlighedsforhold mellem Kontoret og Mændene, Mennesker længes nu efter at møde Kærlighed, og den kan kun Herrens Menighed bringe.*” Dermed mente han, at behovet for kirkeligt socialt arbejde langt fra var forsvundet men, at diakoni derimod var et nødvendigt supplement til den – ofte mangelfulde – offentlige hjælp.

Ud over ovenstående eksempel og få andre, blev det offentlige sociale arbejde kun sjældent beskrevet igennem Mændenes Hjems første 25 år. Det offentlige system kom oftest på tale i forbindelse med at det havde givet – eller ikke givet – tilladelse til salg af lodsedler eller lignende. Derudover var den offentlige fattigforsorg en samarbejdspartner i arbejdet med at koordinere den samlede indsats blandt hjemløse i København. Dette arbejde resulterede i 1922 i oprettelsen af Centralkontoret for Arbejde

blandt hjemløse Mænd, der var blevet til i samarbejde mellem rækker herberger, Københavns og Frederiksberg kommuner og socialborgmester Viggo Christensen.¹⁹

Velfærdsstatens begrænsede rolle i forhold til Mændenes Hjem virke betød, at institutionen overordnet forholdt sig afventende i forhold til det forøgede offentlige sociale arbejde. Men løbet af 1930'erne kom de første tegn på, at Mændenes Hjem følte sig presset af velfærdsstaten. Flere gange kom kritiske holdninger til det offentlige sociale arbejde til udtryk, hvor staben på Mændenes Hjem søgte at fastholde en kritisk distance til det offentlige, som citatet på foregående side er et eksempel på.

Steinckes socialreform udvidede yderligere det offentliges virkefelt indenfor socialt arbejde, og staten overtog gradvis flere af de områder, som den private frivillige velgørenhed havde opereret indenfor. Dette medførte, at samarbejdet mellem Mændenes Hjem og det offentlige blev forstærket. Men medarbejdere og ledelse forholdt sig fortsat kritisk overfor hvorvidt socialreformen reelt medførte en forbedring for hjemløse, idet understøttelsen for de uværdigt trængende var for lille og reformen stort set ikke indeholdt forbedringer for de svageste borgere.

Som beskrevet tidligere, blev arbejdet på Mændenes Hjem væsentlig sværere at udføre under besættelsen, fortrinsvis på grund af varemangel, rationeringer, høj arbejdsløshed, lav understøttelse og mangel på herbergspladser. Dog var det offentlige forsørgelsesvæsen efterhånden blevet opmærksomt på de mange hjemløse og gik i 1941 mere aktivt ind i arbejdet. Hvilket dog ikke afholdt bestyrelsesformand Paul Oldenburg fra at give udtryk for en kritisk holdning overfor det offentliges engagement i hjemløsearbejdet. Hans kritik bundede sandsynligvis i en frygt for, at den voksende offentlige forsorg kunne gøre gerningen på Mændenes Hjem overflødig. Men som han også selv konstaterede, kunne det offentlige ikke undvære den form for hjælp, der blev ydet på Mændenes Hjem, og de to parter indledte et begrænset samarbejde. På denne måde fik både det offentlige og Mændenes Hjem rum til at bedrive forsorgsarbejde på hver deres måde, hvor Mændenes Hjem betonedede næstekærligheden som en væsentlig kraft i arbejdet. Dette blev fremhævet flere gange i bladet fra Missionen blandt Hjemløse,

¹⁹ Kontorets formål var at registrere de hjemløse mænd, der boede på herbergerne. Herbergerne opgav dagligt antal ledige senge til Centalkontoret, der henviste mændene derhen hvor der var plads. Kontoret blev nedlagt med Bistandslovens ikrafttræden i 1976.

men sjældent så smukt som i 1939, da bestyrelsesmedlem Hjalmar Svendsen med inspiration fra Paulus første Korintherbrev beskrev hvorledes næstekærlighed måtte være fundament for arbejdet:

”(...) derfor er det menighedens Opgave at rejse Kærlighedens banner og vise Verden at Kærligheden bør være Menneskets eneste sande Ideal, at Guds Kærlighed er det eneste, hvorpaa der virkelig kan bygges; for Kærligheden taaler alt, tror alt, haaber alt, udholder alt”

Næstekærlighedens rolle som en af drivkræfterne i det diakonale arbejde, stod overfor det offentliges verdslige og socialt orienterede værdigrundlag, hvor værdier som frihed, lighed, retssikkerhed, fællesskab og omsorg stod centralt. Disse værdier var også centrale i Mændenes Hjem diakonale tilgang til det sociale arbejde. Men hvor folkene på Mændenes Hjem betonedede næstekærlighed, medmenneskelighed, omsorg for det hele menneske og den troendes pligt til at hjælpe nødlidende, var det i velfærdsstatslig forstand ikke medmennesket, der hjalp sin næste, men et formaliseret socialt system der hjalp trængende borgere.

Efter krigens ophør fortsatte samarbejdet med den offentlige sociale forsyning. Ligesom Mændenes Hjem i løbet af 1950'erne, som tidligere nævnt, påbegyndte et samarbejde med Kommunehospitalets alkoholambulatorium, om at tage drikkædige herbergsgæster i antabusbehandling. Dette tiltag faldt i god tråd med den indsats, der indtil da var gjort overfor alkoholmisbrugere på Mændenes Hjem, hvor alkohol ikke var forbudt, men hvor det ofte skete at en *”(...) urolig gæst måtte sættes på porten eller en brændevinsflaskes indhold (...) blev tømt i kloakken.”*, som forstander Niels Sørensen beskrev det i sine erindringer. I 1965 opgjorde Sørensens efterfølger, Gerhard Stidsen, andelen af alkoholikere på Mændenes Hjem til ca. 60 % af herbergsgæsterne, hvoraf kun de mest urolige måtte bortvises. For som Stidsen betonedede: *”Vi vil ikke på Mændenes Hjem kun have de 'pæne' boende.”* Denne holdning omkring brugerne af institutionen og deres eventuelle alkoholmisbrug, skal ses i lyset af at medarbejderne gennem det mangeårige arbejde havde erfaret, at de hjemløse fornuftigvis måtte hjælpes ud af deres misbrug, men at dette ikke lod sig gøre ved at forbyde alkohol og fulde brugere på

institutionen.²⁰ Derudover spillede de kristne værdier en væsentlig rolle, kærligheden til medmennesket og troen på at de med Guds hjælp kunne hjælpe brugerne, som daværende bestyrelsesformand, Kristian Pontoppidan udtrykte det i 1963. ”Derfor tør vi kun i tro på Gud give os i kast med opgaven, og i bøn om, at han vil give både kærligheden til mennesker og udholdenheden i arbejdet.”

Professionalisering og diakoni

Med den øgede offentlige sociale forsorg var der også blevet langt flere muligheder for, at de hjemløse kunne få offentlig hjælp, men dermed også langt flere regler og bestemmelser for tildeling af hjælpen. Derfor måtte medarbejderne på Mændenes Hjem i højere grad hjælpe de hjemløse til at begå sig indenfor den sociale lovgivning. Dette bevirkede, at Niels Sørensen i 1953 karakteriserede Mændenes Hjem som et socialkontor, hvor op til 80 brugere dagligt søgte hjælp og forståelse for deres problemer. Denne sociale rådgivningsfunktion var en medvirkende årsag til den førmentalte professionalisering af arbejdet på Mændenes Hjem. Men det øgede socialfaglige præg fik ikke væsentlige konsekvenser for de diakonale værdiers betydning i arbejdet. For som den senere forstander Gerhard Stidsen udtrykte det i 1963, kunne et rent socialt arbejde ikke indbefatte det hele menneske og ej heller tilbyde den åndelige vejledning, der var central for sand diakonal hjælp.

”Er det efterhånden kun en almindelig offentlig institution sammenlignet med et socialkontor, hvor en samfundsborger efter vor sociallovgivning og på visse betingelser kan gøre krav på at få hjælp? (...) Er vor sociallovgivning efterhånden blevet så effektiv, at vort arbejde er overflødig? Nej! – og det kald, som de første, der begyndte, følte, skal være og er stadig levende i Missionen. Det skal ikke være den hjemløse, der tvinger os til at hjælpe ham, men det skal være Kristi kærlighed, der tvinger os til at gøre gerningen ud fra hans befaling (...)”

²⁰ Dermed dog ikke sagt at folkene bag Mændenes Hjem billigede alkohol og alkoholindtagelse. Der er især i de første 30 år, flere eksempler i bladet på alkoholens skadelige indflydelse. Og i 1923 opkøbte Missionen blandt hjemløse Mænd nabobygningen i Eskildsgade der blandt andet havde huset en væsentlig konkurrent til Mændenes Hjem, værtshuset Røde Mølle. I denne bygning indrettede organisationen blandt andet en afholdsrestaurant, hvor Blaa Kors afholdt møder.

Citatet, der er fra et foredrag Stidsen holdt ved Missionen blandt hjemløse Mænds 70. årsfest, viser hvorledes de diakonale værdier til stadighed blev betonet og fremhævet som et afgørende og positivt aspekt i arbejdet på Mændenes Hjem, i forhold til det offentlige sociale arbejde. Indsatsen på Mændenes Hjem blev fremhævet i forhold til dens diakonale egenart, og at den byggede på et alternativt værdigrundlag i forhold til det offentlige sociale arbejde. Dertil søgte folkene bag institutionen at friholde dele af arbejdet fra den rationalisering der prægede den offentlige sociale sektor, hvor skrækeeksemplet var det offentlige system-tænkning. På denne måde forholdt Mændenes Hjem sig i opposition til velfærdsstaten, som det udøvede en vis grad af kritisk virksomhed overfor. Dette viste sig i de første år som kritik af det offentlige og samfundets manglende kristne indstilling. Men fra især Anden Verdenskrig og frem, var det i stadig højere grad på samfundets ansvar og mangler i forhold til socialt udstødte borgere, der var i fokus. Dertil havde det offentlige sociale arbejde andre og utilsigtede konsekvenser i forhold til borgerne, hvilket betød, at brugernes syn på det sociale arbejde, offentligt som privat, ændrede sig. Dette beskrev Stidsen i samme foredrag som citeret fra ovenfor:

”Nye generationer vokser frem – opflasket med, at staten klarer alt for dem – bare kræve ind. Dette mærkes ind i de hjemløses rækker. Ikke så sjældent kommer der mænd på vores herberge, der tager det som en selvfølge, at de skal bo hos os.”

Denne ’krævementalitet’ var gennem stort set hele velfærdsstatens historie blevet problematiseret i forhold til, i hvor høj grad individerne selv havde ansvar for deres liv, og i hvor høj grad de kunne forvente at det offentlige tog ansvar. For de diakonale aktører som Mændenes Hjem var ’krævementaliteten’ svær at håndtere. Som modtagere af offentlig støtte var de blevet en del af det offentlige tilbud til borgerne. Men institutionens fortsatte fundering i det kirkelige bagland, der ligeledes finansierede dele af arbejdet, var på den anden side med at fastholde Mændenes Hjem diakonale egenart, hvor brugerne ikke havde samme muligheder for at kræve hjælp. De offentlige økonomiske tilskud sendte derudover et signal til medarbejderne og vennerne om, at institutionens arbejde var en væsentlig del af velfærdssamfundet. *”Det er vor bøn, at vi*

stadig må blive brugt og blive sat i stand til at være med i løsningen af de mange problemer, vor tid skaber.” Gerhard Stidsen og dermed Mændenes Hjem anerkendte i dette citat den offentlige sociale sektor som den primære kraft indenfor socialt arbejde. Men citatet er også udtryk for at Mændenes Hjem som diakonal institution forsat ønskede at kunne udføre socialt arbejde på egne præmisser.

Forholdet til velfærdsstaten og til institutionens kristne baggrund

Den ovenfor beskrevne udvikling mod øget samarbejde med velfærdsstaten, var generel for store dele af det private sociale arbejde. En af årsagerne hertil var politiseringen af sociale problemer i samfundet, hvorved der blev igangsat stadig flere velfærdsstatslige aktiviteter for at afhjælpe disse problemer. Denne udvidelse af det offentlige sociale arbejde betød, at omgivelserne, herunder også private institutioner og organisationer, ofte forsøgte at udvide statens ansvarsområde yderligere, så det kom til at omfatte deres eget arbejdsområde. Hvilket også afspejler sig i Mændenes Hjem historie, eksempelvis i 1965 hvor en skribent i bladet gav udtryk for, at det sociale arbejde var en naturlig del af det offentlige virke, herunder også gennem den økonomiske støtte til private institutioner som Mændenes Hjem. Det blev i artiklen dog også understreget at det ikke betød, at Mændenes Hjem var ved at løsrive sig fra det kirkelige bagland og fra sine diakonale værdier. *”Vi er ikke fremmed over for, at vor tid har skabt større mulighed for konkret hjælp til de hjemløse. For at dette kan udføres til den yderste konsekvens, må staten træde til, og dette må vel også være naturligt.”*

For private og diakonale institutioner var det i løbet af især 1960'erne blevet umuligt at opretholde arbejdet, uden at modtage økonomisk hjælp fra det offentlige. Dermed kom den frivillige sociale sektor under pres, for hvis den var afhængig af offentlig hjælp - hvorfor så ikke lade det offentlige udføre arbejdet? Denne holdning var meget fremmed for folkene bag Mændenes Hjem, og de fremførte righoldige argumenter imod den. Argumentationen kan overordnet deles i to hovedgrupper. En hvor diakoniens rolle i forhold til kirken og den kristne menighed betones. Som Stidsen eksempelvis gjorde det i en artikel i 1969: *”Den kristne næstekærlighed udspringer umiddelbart af en forståelse af menneskers nød, og en erkendelse af pligt til at hjælpe.”* Og en gruppe hvor diakonalt

arbejdes betydning for de trængende var i centrum. Disse argumenter indplacerede ofte Mændenes Hjem og lignende institutioner som et vigtigt alternativ og supplement til det offentlige sociale arbejde. Et eksempel herpå er fra en tale holdt af den daværende socialborgmester i København, Børge H. Jensen ved den årlige basar på Mændenes Hjem i februar 1967:

"(...) er der stadig mennesker, der har det svært både med sig selv og dets omgivelser. Skal det offentlige ikke klare det? Jo, men der skal også sind og forståelse til. Vort samfund ville blive fattigt, hvis disse opgaver alene skulle løses af det offentlige."

Disse to eksempler viser hvorledes næstekærligheden står i centrum i både Stidsens og socialborgmesterens tilgang til diakonalt arbejde. Men Børge H. Jensen nedtonede, ligesom andre repræsentanter fra det offentlige sociale system der havde indlæg i bladet fra Missionen blandt Hjemløse, arbejdets kristne aspekter. Han anvendte i stedet begreber som lindring, omsorg og forståelse i stedet for næstekærlighed, mission og evangelisering. Det kan ses som udtryk for, at Jensen som repræsentant for den offentlige sociale sektor havde en professionaliseret og socialfaglig tilgang til socialt arbejde, men søgte at komme Mændenes Hjem's diakonale egenart i møde, ved at inddrage nogle af de væsentlige diakonale elementer, om end i en afdæmpet form.

I forhold til det stigende samarbejde med den offentlige sociale sektor er det forståeligt, at Mændenes Hjem overfor støttekredsen tydeliggjorde, at arbejdets værdigrundlag stadig var diakonalt, men at institutionen også skulle være i stand til at agere indenfor den socialpolitiske sfære. Dette betonedes af bestyrelsesformand Pontoppidan ved ovennævnte basar i 1967, da han præsenterede Børge H. Jensen som taler. *"Vi vedkender os vort ståsted i den danske kirke og vort samarbejde med de ansvarlige, offentlige myndigheder i vort land. (...) Vort arbejde skal tage hensyn til såvel retfærdigheden som til barmhjertigheden."* Mændenes Hjem levede på denne måde op til forventningerne fra både de verdsligt orienterede omgivelser og de kristne venner af arbejdet. Men institutionens forventninger til den offentlige sociale sektor relaterede sig også til, at der i det samlede sociale arbejde skulle være plads til diakonalt arbejde. Dette

var udtryk for en holdning om, at et velfærdssamfund uden kristent, frivilligt socialt arbejde var et fattigt samfund, der ikke formåede at omfatte alle medborgere med den nødvendige hjælp.

”Danmark har én af verdens bedste sociallovgivninger. (...) Men – målet med en menneskelig, medmenneskelig hjælp må altid gå længere end til dette at sikre at mennesker ikke sulter (...) Det er derfor, at privat forsorg og for kirkens vedkommende diakonien er nødvendig også i det bedste velfærdssamfund.”

Sådan indledte det senere bestyrelsesmedlem, redaktør ved Kristeligt Dagblad, Jens Ravn Olesen sin tale ved en lignende basar tre år senere. Også i hans begrundelse for diakoni og øvrigt privat socialt arbejde stod medmenneskeligheden og næstekærligheden centralt. I modsætning til det offentlige sociale arbejde der byggede på en generaliseret sociallovgivning, kunne de private institutioner møde medmennesket som ligeværdigt individ. Behovet for Mændenes Hjem og lignende institutioners indsats kom fra nogle samfundsmæssige behov, der ikke kunne dækkes på anden vis, end gennem diakonalt og frivilligt socialt arbejde.

Men også det diakonale arbejdes medmenneskelige aspekter havde en væsentlig rolle i argumenterne for diakonalt arbejdes fortsatte eksistensberettigelse i en velfærdstat. Ifølge kontorchef for Kristelig Forening til Bistand for Børn og Unge, Valdemar Damkjær, der holdt tale ved årsmødet i 1971, var den næstekærlige gerning central i forhold til samfundsborgers sociale samvittighed og i forhold til menneskets evne til at leve i et fællesskab med andre mennesker. Derfor var det i hans øjne et problem, når det sociale arbejde blev endnu en af de funktioner, det offentlige havde lønede medarbejdere til at bestride.

”Velkvalificeret heltidsbeskæftigede overtager de opgaver, som frivillige tidligere var med til at løse, og staten overtager i højere grad det økonomiske ansvar. Denne udvikling rejser et problem mennesker imellem. Kan et menneske leve uden ansvar for dem, han lever sammen med, kan et menneske i det hele taget leve for sig selv?”

Mennesket havde af Gud fået til opgave at leve i et menneskefællesskab, et samfund og denne opgave indeholdt, som tidligere nævnt, forpligtelsen til at tage vare på hinanden. For det kristne menneske var denne forpligtelse til medmenneskelighed ikke kun et gode for den trængende, for mennesket blev betragtet som et socialt væsen, der havde behov for social interaktion og sociale forpligtelser. I et velfærdssamfund med et statsligt apparat der tog ansvar for borgernes ve og vel, var denne mellemmenneskelige forpligtelse minimeret. Dette blev adskillige gange problematiseret i kredse omkring Mændenes Hjem, som flere af de ovenfor anførte citater viser. Denne problematisering kan anses som udtryk for, at folkene bag Mændenes Hjem betragtede den diakonale gerning på institutionen som et alternativ til samtidens fremherskende socialpolitiske ideer, der søgte at omfatte alle samfundets borgere gennem en generaliseret sociallovgivning. Generaliseringen af det sociale arbejde og lovgivningen blev flere gange i bladet fremført som en direkte trussel mod institutionens diakonale egenart. Eksempelvis i 1975 af Gerhard Stidsen, der på dette tidspunkt ikke længere var forstander for Mændenes Hjem, men for det nystartede Kollegiet for hjemløse og sekretær for Missionen blandt hjemløse Mænd. Han argumenterede for, at et samarbejde mellem det offentlige og det private sociale arbejde ikke nødvendigvis skulle indebære en ensretning af de to sektorer, men at forskelligheden tværtimod var et gode.

”For sandheden er vel nok, at vi hver især gerne vil bevare vort særpræg og er bange for ensretningen. Det har afgjort en stor betydning indenfor det sociale, når der tales om at ”arbejde” med mennesker. Vel kan vort arbejde ligne hinanden til forveksling, men er dog, når alt kommer til alt, forskelligt. Det er måske en løsning her, at vi, i stedet for at satse på at lave hinanden om, får et samspil hinanden imellem.”

Dette var udtryk for, at ledelsen bag Mændenes Hjem var positivt indstillet overfor den kommende driftsoverenskomst med København Kommune, men at den også agtede at *”(...) stå fast på vort formål og bevare vort særpræg.”* Det formåede Mændenes Hjem, og med den nye økonomiske sikkerhed kunne institutionen fortsætte arbejdet blandt de

hjemløse i København, nu som del af det kommunale sociale arbejde.²¹ Institutionen blev dermed en del af den voksende gruppe af selvejende, tidligere private, institutioner med offentlig finansiering, som allerede omfattede en stor del af de øvrige diakonale aktører. Disse fik med bistandsloven de samme økonomiske vilkår som de kommunale institutioner for hjemløse. Som tidligere nævnt fik dette ikke væsentlige konsekvenser for Mændenes Hjem's fundering i kristne diakonale værdier. Hvilket sandsynligvis hang sammen med, at institutionen stadig havde nære bånd til dens kristne baggrund igennem den fortsatte organisatoriske forankring i Missionen blandt hjemløse mænd.

Opsamling

Som herberg for hjemløse blev Mændenes Hjem tidligt underlagt offentlig kontrol, i kraft af bestemmelser i den sociale lovgivning opstillede omkring herbergsdrift. Men i modsætning til flere lignende institutioner, forblev Mændenes Hjem privat og uden offentlig økonomisk støtte i de første 50 år. Baggrunden herfor skal primært findes i institutionens egen tilbageholdenhed overfor samarbejde med det offentlige. Som det fremgår ovenfor, forholdt medarbejdere og ledelse på Mændenes Hjem sig skeptisk overfor velfærdsstatens arbejde blandt de hjemløse, især overfor den fremmedgørende systemtænkning. Dertil betød velfærdsstatens grundlæggende verdslige struktur, at folkene på institutionen frygtede at diakonalt arbejde risikerede at blive marginaliseret og i værste fald ensrettet. På sin side forholdt den offentlige sociale sektor sig ligeledes skeptisk overfor det diakonale arbejdes åbenlyse kristne værdigrundlag og den skjulte tvang overfor brugerne af institutionen, der kunne ligge heri. Men det offentlige anerkendte de private institutioner og organisationers position i den sociale sektor som et positivt element i velfærdssamfundet.

På trods af disse forbehold, indgik Mændenes Hjem og hhv. Socialministeriet og Københavns Kommune et tæt økonomisk samarbejde, der sikrede institutionen økonomisk. Samtidig forøgede samarbejdet det offentliges indflydelse på institutionens drift og værdigrundlag. Det viste sig dog, at velfærdsstaten primært påvirkede Mændenes Hjem's diakonale værdier i kraft af den stigende professionalisering og

²¹ Det var kun Mændenes Hjem der i 1976 indgik driftsoverenskomst med Københavns Kommune, Missionen blandt Hjemløse er i dag stadig finansieret gennem frivillige gavebidrag, fondsbidrag og lignende.

videnskabeliggørelse. Samarbejdet med først Socialministeriet og dernæst Københavns Kommune forstærkede denne tendens, der i bladet fra Missionen blandt Hjemløse mænd gav sig udslag i færre artikler med direkte diakonalt eller kristent indhold, mens mængden af artikler med et fagligt indhold i stigende grad kom til at dominere bladet.

Generelt blev forholdet mellem Mændenes Hjem og velfærdsstaten fremstillet som et samarbejde, hvor Mændenes Hjem arbejdede op gennem 1960'erne i stadig højere grad blev betegnet som både et tilbud til hjemløse og en ydelse til det offentlige. Flere gange blev arbejdet på Mændenes Hjem karakteriseret som uundværligt for velfærdsstaten, hvorfor Mændenes Hjem aldrig kunne blive overflødiggjort af den voksende offentlige sociale sektor. Institutionen blev med Bistandsloven derimod serviceudbyder for Københavns Kommune. Dette var en væsentlig milepæl for Mændenes Hjem, der overgik fra at være en privat institution, til at være selvejende med egen bestyrelse og med offentlig finansiering. Dermed mistede institutionen den økonomiske binding til støttekredsen, men bevarede en mere ideologisk tilknytning via Missionen blandt hjemløse mænd. Igennem dette forløb formåede folkene bag institutionen at holde fast i det diakonale værdigrundlag, hvilket blandt andet var muligt, fordi Mændenes Hjem kunne fastholde en strategisk fordelagtig position, idet institutionen besad en særlig faglig kompetence og erfaring indenfor socialt arbejde blandt hjemløse.

Artiklerne i bladet gennemgik en udvikling, hvor videnskab og professionalisering fik en mere fremtrædende plads. Ligeledes blev der flere gange anlagt en videnskabelig vinkel på aktuelle hjemløseproblematikker, eksempelvis alkoholisme, mens det mere diakonale fokus i artiklerne blev nedtonet. Dette skal blandt andet ses i lyset af, at der op gennem især 1970'erne kom flere medarbejdere uden tilknytning til et kristent værdifællesskab. Disse anlagde i højere grad end tidligere medarbejdere, videnskabelige vinkler på arbejdet. Dermed kom diakonien i større grad til at være det underliggende fundament. Arbejdet blev gjort i en kristen ånd, men ikke nødvendigvis med et tydeligt kristent budskab. Dette var en konsekvens af, at der blev mere viden om sociale problematikker som eksempelvis social forarmelse, udstødelse og lignende. Men det var i ligeså høj grad en følge af det øgede samarbejde med det offentlige, der gennem sine krav til arbejdet og

dets udførelse genererede en yderligere professionalisering og et øget fokus på videnskabelige forklaringsmodeller og arbejdsredskaber, der kunne være anvendelige i arbejdet.

Opsummering

”Vort primære sigte og herbergets formål er fortsat det samme: at vi til enhver tid og i enhver situation kommer det nødstedte menneske til hjælp, at give en håndsækning til det menneske, for hvem tilværelsen er gået i opløsning, eller for hvem det måske er på vej til at ske. Formålet er fortsat OMSORGEN FOR VORT MEDMENNESKE.”

Ovenstående citat fra en artikel skrevet af Bent Skovsgaard, formand for Mændenes Hjem i 1979, er valgt som indledning til denne afsluttende opsummering, idet det peger på nogle centrale elementer i institutionens forståelse af diakoni som drivkraft i arbejdet blandt de hjemløse.

Velfærdsstatsprojektets fremgang i løbet af 1900-tallet medførte en udvikling i Mændenes Hjemns egenforståelse. Dette medførte, at tilgangen til at udføre diakonalt arbejde på institutionen forrykkede sig igennem århundredet, fra en pietistisk og individorienteret forståelse med fokus på udøveren, til en mere medmenneskeorienteret forståelse med fokus på modtageren. Dermed ikke sagt, at arbejdet på Mændenes Hjem i de første årtier byggede på medarbejdernes selvcentrerede tro. Arbejdet blev begrundet, i medarbejdernes indre trang til at efterfølge Jesu eksempel gennem socialt arbejde overfor medmennesket. Dertil blev diakonalt arbejde anset som en af vejene til Gudsrigets fremme, for individet eller for samfundet. I efterkrigstiden og op gennem 1960'erne og 1970'erne kom en mere medmenneskeligt orienteret diakoni til at dominere. I denne periode blev den tydelige kristne retorik nedtonet, mens en mere videnskabsbaseret tilgang til socialt arbejde kom til at dominere. Dette betød dog ikke, at institutionens diakonale fundament mistede sin betydning, idet staben på Mændenes Hjem fastholdt diakoni som det normgivende udgangspunkt for det sociale arbejde. Men medarbejderes og ledelses forståelse af kirkeligt socialt arbejde bevægede sig fra at være mere snævert teologisk, til at fokusere mere bredt og samfundsorienteret. Denne udvikling var frembragt af flere aspekter i velfærdsstatens vækst: heriblandt var for det første de sociale videnskaber's øgede indflydelse på socialpolitikken og det sociale arbejde generelt. Derudover havde de sociale uddannelsers øgede udbredelse en professionaliserende påvirkning på det sociale arbejde og den socialpolitiske diskurs. Og sluttelig fik den

verdslige kritik af socialt arbejde udført på et tydeligt kristent værdigrundlag, betydning for de første medarbejders skærpelse af diakonisynet på Mændenes Hjem.

I institutionens første år var det den især socialdemokratiske kritik af kirkeligt sociale arbejde, der fik folkene bag Mændenes Hjem til at skærpe deres forståelse af diakoni. Den socialdemokratiske kritik var medvirkende til at frembringe en velfærdsstatslig skepsis overfor kristent socialt arbejde. Som modsvar hertil begyndte Mændenes Hjem og lignende institutioner at give udtryk for en mere samfundsorienteret tilgang til diakonalt arbejde, sideløbende med en mere kritisk holdning til velfærdsstatsprojektet, det offentlige sociale arbejde og i særdeleshed dets mangler.

I takt med de sociale videnskabers øgede indflydelse på den socialpolitiske diskurs, og de sociale uddannelsers udbredelse fra især Anden Verdenskrig og frem, skete der på Mændenes Hjem en gradvis videnskabeliggørelse og professionalisering af arbejdet. Dette gav sig i bladet udslag i en overvægt af artikler og indlæg med en videnskabelig tilgang, mens artikler og indlæg af mere kristen karakter ofte fik en mere perifer rolle. Mændenes Hjem blev i højere grad indskrevet i en meningsfuld samfundsmæssig sammenhæng og ikke kun i en meningsfuld kirkelig sammenhæng. Dette var udtryk for, at diakonalt arbejde havde fået en ny betydning på Mændenes Hjem, hvor medarbejdere og ledelse i højere grad var begyndt at forholde sig til den aktuelle socialpolitiske udvikling.

Velfærdsstatens og – samfundets udvikling medførte dermed en ændret tilgang til diakonalt arbejde på Mændenes Hjem. Mens det mere samfundsorienterede diakonisyn på sin side frembragte en ny opfattelse af velfærdsstaten og dens sociale indsats. I løbet af institutionens første årtier, spillede den offentlige fattigforsorg og dens tiltag en begrænset rolle for Mændenes Hjem's organisationsidentitet og egenart. Den voksende samfundsorientering på institutionen betød, at medarbejdere og ledelse i højere grad end tidligere fremlagde institutionens diakonale værdigrundlag som et modsvar til velfærdsstatens systemfokuserende, verdslige og fremmedgørende struktur.

Dermed kan det fokus på medmenneskets behov som drivkraft i det sociale arbejde, der kom til udtryk på Mændenes Hjem, betragtes som et radikaliseret svar på dels, at det offentlige sociale arbejde i praksis ikke fungerede i forhold til de svageste.

Dels en generel verdslig tendens i samfundet. Svaret kom til udtryk gennem et øget fokus på det enkelte medmenneske, eksempelvis i kraft af den rådgivning der blev ydet på Interessekontoret. Institutionens øgede samfundsengagement gav sig derudover udslag i en mere systematisk kritik af velfærdsstatsprojektet. Især blev velfærdsstatens generaliserede menneskesyn kritiseret, idet det frembragte - og var bygget på - en lovgivning der systematiserede det sociale arbejde. Dette betød, at borgere med behov for hjælp ikke blev imødekommet ud fra en næstekærlig og medmenneskelig menneske-til-menneske tilgang, men ud fra en formaliseret system-til-menneske tilgang.

En grundlæggende forudsætning i spændingsfeltet mellem Mændenes Hjem og velfærdsstaten var dermed parternes værdimæssige egenart, hvor Mændenes Hjem grundlæggende forholdt sig positivt til velfærdsstatsprojektet, men ikke til måden hvorpå velfærdsstaten udfoldede det sociale arbejde. Forholdet mellem Mændenes Hjem og velfærdsstaten var gennem hele perioden dobbelttydigt, præget af kritik og en samtidig stadigt stigende grad af samarbejde. Ved at indgå i samarbejdet, medvirkede de to parter gensidigt til hinandens opretholdelse. Velfærdsstaten sørgede i bogstaveligste forstand for Mændenes Hjems økonomiske overlevelse og arbejdets opretholdelse. Mens Mændenes Hjem på sin side medvirkede til at legitimere velfærdsstaten, ved at opretholde en af de velfærdsstatslige og samfundsmæssige funktioner, omsorgen for hjemløse. Som en lang række øvrige diakonale institutioner blev Mændenes Hjem et supplement for velfærdsstaten, en serviceudbyder af socialt arbejde. Samarbejdet kan betragtes som et forsøg fra Mændenes Hjem side på dels at bevare arbejdet, dels et forsøg på at genetablere diakoniens rolle som væsentlig en aktør i det sociale arbejde.

I løbet af især 1960'erne og 1970'erne blev en komplementær holdning til den sociale sektor gennemgående i artiklerne i bladet. Den offentlige sociale sektor tog sig af den generelle samfundsfavnende side af det sociale arbejde. Mens Mændenes Hjem og de øvrige diakonale og private institutioner og organisationer derimod varetog det mere marginaliserede sociale arbejde. Denne indsats koncentrerede sig primært om de svageste og udstødte, som ikke formåede at blive omfattet af velfærdsstatens systematiserede og

generaliserede sociale indsats. Og velfærdsstaten fik gennem samarbejdet med diakonale institutioner som Mændenes Hjem indirekte favnet de udstødte borgere.

Da bistandsloven trådte i kraft i 1976, fik Mændenes Hjem en ny organisatorisk status som selvejende institution, og indgik dermed i en ny relation til den offentlige sociale sektor. Institutionens diakonale egenart blev sværere at afgrænse, mens forholdet til den offentlige sociale sektor blev skarpere defineret med bistandsloven og den tilhørende lovgivnings bestemmelser. Dette fremhævede institutionens betydning og status i forhold til velfærdsstaten og dens position i velfærdssamfundet. Men det betød ligeledes, at Mændenes Hjem relation til den kristne støttekreds blev uklar. Institutionens diakonale egenart blev dermed præget af dobbeltydighed. Forholdet til det verdslige offentlige system og sociale arbejde var klart defineret, i modsætning til institutionens forhold til det kirkeligt baserede grundlag for arbejdet og til den kristne støttekreds. Men Mændenes Hjem formåede at samle det nære økonomiske samarbejde med velfærdsstaten, institutionens selvstændighed i arbejdsmetoder og ligeledes dens fastholdelse af de diakonale normer, til en meningsgivende organisationsidentitet og tilgang til det sociale arbejde.

Mændenes Hjem udvikling kan ses som forholdsvis eksemplarisk i forhold til andre diakonale institutioners udvikling, som eksempelvis Kristeligt Studenter Settlement på Vesterbro eller Frelsens Hærs Socialcenter på Amager. Dog med det forbehold, at institutionens økonomiske samarbejde med den offentlige sociale sektor blev indledt væsentligt senere, end det var tilfældet for størstedelen af de øvrige diakonale institutioner. I forhold til inkorporeringen af de socialpolitiske tendenser i retning af øget videnskabeliggørelse og professionalisering af socialt arbejde, fulgte Mændenes Hjem og størstedelen af de øvrige diakonale aktører dog samme mønster, hvor velfærdsstatens vækst var afgørende.

Da ledelsen på Mændenes Hjem i 1975 indgik forhandlinger med Københavns Kommune om den kommende driftsoverenskomst, skete det med udgangspunkt i, at institutionen ønskede at bevare sit formål og særpræg som privat diakonal institution. Det vil sige, at ledelsen på Mændenes Hjem søgte at fastholde diakonien som normgivende fundament på trods af, at den traditionelle finansiering af diakonalt arbejde mistede sin

betydning. Denne økonomiske tilknytning til det offentlige, fik konsekvenser for institutionens relation til støttekredsen. Årsagen hertil var, at det nære økonomiske samarbejde stred imod centrale elementer i den traditionelle forståelse af diakoni: en kristen gerning funderet i menighedens økonomiske, praktiske og åndelige bistand. Mændenes Hjem måtte derfor definere sig skarpere i forhold til arbejdets kristne fundering, og brugte Missionen blandt Hjemløse Mænd til at fastholde tilknytningen til de kristne støtter. Her kom især institutionens evne til at engagere støtterne i forbindelse med det stadige behov for praktisk hjælp eksempelvis i forbindelse med afholdelse af arrangementer, til at spille en væsentlig rolle. Derudover blev arbejdet på Mændenes Hjem ofte begrundet i støtternes, menighedens forpligtelser overfor medmennesket, hvormed de indirekte blev involveret i – og fik betydning for arbejdet. På denne måde formåede institutionen at fastholde menighedens tilknytning til arbejdet blandt hjemløse. Fastholdelse af kontakten til det kristne bagland som metode til at bevare arbejdets diakonale værdier, kan ses som et udtryk for, at forestillinger om socialt arbejde og tro blev betragtet som indbyrdes forbundne. Ingen gerning uden tro, uden gerning ingen kristen identitet.

Formålet med denne udgivelse har været at undersøge Mændenes Hjems historie, for derigennem at kunne belyse hvilke konsekvenser et samarbejde mellem en sekulariseret offentlig sektor og en privat institution baseret på kristne værdier, kan have for den private institutions normative egenart. I dag bliver religiøst funderet arbejde ofte kritiseret for at være entydigt, missionerende og gammeldags, analysen af Mændenes Hjems historie viser, at en religiøs fundering kan være et positivt aspekt i socialt arbejde. Religiøse værdier kan være med til at fastholde en social institutions egenart og kan derudover bidrage til at institutionen har en klar organisationsidentitet i forhold til det offentlige sociale arbejde. Dette er særdeles interessant i forhold til den nutidige debat omkring et øget samarbejde mellem den offentlige sociale sektor og kristent funderede serviceudbydere. Mændenes Hjems historie viser, at en diakonal institution meget vel kan bevare sin egenart, og samtidig inkorporere velfærdssamfundets værdier i sit arbejde og på den måde bidrage med en nytænkning af socialt arbejde i velfærdssamfundet.

Citaterne i denne udgivelse stammer fra Louise Hornbøll Hviid: *Mændenes Hjem – socialt arbejde mellem kirke og velfærdsstat*, speciale ved Roskilde Universitetscenter 2007. Eksakte henvisninger findes heri.

Louise Hornbøll Hviid er Cand. mag i historie og teatervidenskab og underviser på Det frie Gymnasium i dramatik og historie.